

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Güz/Autumn, 2021, 8 (2), 831-862

**MÜŞRİKLERİN LİDERLERİNDEN UKBE B. EBÛ MU'AYT VE HZ. PEYGAMBER'E
KARŞI MÜCADELESİ**

**Ukbe B. Ebi Mu'ayt, One Of The Leaders Of The Polytheist And His Fight Against The
Prophet Muhammad**

Hasan TELLİ

Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü,
İslam Tarihi Anabilim Dalı, Türkiye e-Mail: tellihasan@mersin.edu.tr. Orcid No: 0000-0002-
9142-7469

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received:	26/07/2021
Kabul Tarihi / Accepted:	26/11/2021
Yayın Tarihi / Published:	30/12/2021
Cilt / Volume:	8
Sayı / Issue:	2
Sayfa / Pages:	831-862

Atıf / Cite as: Telli, Hasan. "Müşriklerin Liderlerinden Ukbe B. Ebû Mu'ayt Ve Hz. Peygamber'e Karşı Mücadelesi" [Ukbe B. Ebi Mu'ayt, One Of The Leaders Of The Polytheist And His Fight Against The Prophet Muhammad]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 8/2 (2021), 831-862.

Doi No: <https://www.doi.org/10.17859/pauifd.974833>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar/lar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author/s declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 8 (2) 2021: 831-862
**MÜŞRİKLERİN LİDERLERİNDEN UKBE B. EBÛ MU'AYT VE HZ. PEYGAMBER'E
KARŞI MÜCADELESİ***

Hasan TELLİ**

Öz

Risâletin ilanından sonra Mekkeli müşriklerin liderlerinin çoğu Hz. Muhammed'in (sas) karşısında yer aldılar. Bu liderlerden birisi de Ukbe b. Ebû Mu'ayt'tı. Ukbe, İslam ve Hz. Peygamber karşıtlığı konusunda aşırıya giden, yeni stratejiler geliştiren, propagandalar üreten ve Mekke toplumunu yönlendiren bir şahsiyetti. Hz. Peygamber'i öldürme teşebbüsünde bulunan ilk kişiydi. Hz. Peygamber ve İslam düşmanlığı konusunda önemli roller üstlenen Ukbe'nin bu yönleriyle daha önceki çalışmalarda müstakil olarak incelenmemesi böyle bir çalışmanın yapılmasını önemli hale getirmiştir. Çalışma Ukbe merkezli olaylar kapsamında Hz. Peygamber'in Mekke dönemi tarihine farklı bir pencereden ve perspektiften bakılmasına da imkân sunmaktadır. Bu makale, Ukbe örneğiyle müşrik liderlerinin Hz. Peygamber karşıtlığı konusundaki tutumlarına ışık tutmayı ve bazı yeni yaklaşımlar getirmeyi de hedeflemektedir. Çalışma Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın hayatı ve Hz. Peygamber'e karşı yaptığı sözlü ve fiili mücadelesi kapsamında ele alınmıştır. İslam tarihi ana kaynakları esas alınarak yapılan çalışmada konuyla ilgili farklı rivayetlerin tahliline yer verilmiş ve hadiselerin analizi yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Siyer, Hz. Muhammed, Ukbe b. Ebû Mu'ayt, Mekkeli Müşrikler.

**Ukbe B. Ebi Mu'ayt, One Of The Leaders Of The Polytheist And His Fight
Against The Prophet Muhammad**

Abstract

Following the prophetic declaration of Muhammad, many of the prominent members of the contemporary Meccan society stood against him. Uqba ibn Abi Mu'ayt was among these people. He was an extremist concerning the contradiction to the prophecy, who developed new strategies and propagandas to canalize the Meccan society. He was the first one to attempt the kill Mohammad. The lack of the studies concerning him in the current scholarly literature makes this study more necessary. This study enables the new interpretations of the era of Mohammad by taking the counter-prophetic events that were shaped around Uqba. The study examines the verbal and factual activities that were undertaken by Uqba to oppose Mohammad. By taking into consideration the main sources of Islamic history, this paper aims to analyze the various accounts concerning Uqba.

---

* Makalede Etik Kurul İzni gerektirecek bir unsur içermediğine, yazar/ lar arasında çıkar çatışması olmadığına ve makalenin hazırlanmasında herhangi bir kurumdan maddi destek almadığına dair yazarın yazılı beyanı bulunmaktadır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi Anabilim Dalı, e-Mail: tellihasan@mersin.edu.tr. Orcid No: 0000-0002-9142-7469

Keywords: Islamic history, prophetic biography of Muhammad, Uqba ibn Abi Mu'ayt, Meccan polytheist society

Structured Abstract: Uqba ibn Abi Mu'ayt, who was born to one of the prominent families of Quraish, the Abdushems, was a distance relative of the prophet Mohammad. Although there had been a rivalry among the prominent families of Quraish starting from the pre-prophetic era, Uqba had no personal conflicts with the prophet. In the first years of the prophecy, Uqba claimed to be a Muslim by reciting the shadah during a dinner with Mohammad. However, he turned out to be pretending. His aim in doing so was not to convert to Islam, but to prevent a situation which would humiliate him. Uqba spent the rest of his life with his contradiction to Mohammad. He was in the group of people who contacted Abu Talib to convince Mohammad to stop his claims on prophecy. He made a propaganda that Islam would disappear in time by calling the prophet a poet and extinct. He invited the rest of the Meccan society to stand for their idols. He was the first one to convince Abu Lahab to change his mind and break his promise on protecting Mohammad following the death of Abu Talib, due to his family ties. Uqba was thus a very important figure who worked for the alienation of Mohammad. He also was one of the two who travelled to Medinah from Meccah to ally with the Jews against Muhammad.

Besides the verbal contradictions, he took part in factual contradictions to Mohammad. He threw various trash and camel rumen to Mohammad's house. He, who dared to spit to Mohammad's face several times, both declared his hatred to Mohammad by trying to convince him to give up his prophecy claims, and humiliated Mohammad in front of the other opponents to him. Uqba buttressed his reputation in Meccan society through his opposition to Mohammad.

Uqba was the first one to attempt to kill Mohammad. With this respect, he was the first in the Meccan society to spread the idea of the murdering of the prophet was both possible and legitimate. In the night of the hijrah, he was among the ones to attempt to kill Mohammad. He did not only joined the battle of Badr, but also motivated various other prominent members of the Meccan society such as Umayy b. Halaf. He sent his slave to the wells of Badr as a spy before the battle started. He was taken as a captive by the Muslims after the battle, and was executed by the order of Prophet Mohammad. The potential unrest he could cause afterwards was thus prevented.

Keywords: Islamic history, prophetic biography of Muhammad, Uqba ibn Abi Mu'ayt, Meccan polytheist society

GİRİŞ

Hız. Peygamber'e risâlet vazifesi verildiği dönemde Mekke'de Kureyş'in alt kolları olan birçok kabile yaşıyordu. Bunlar; Abduddâroğulları, Esedoğulları, Zühreoğulları, Sehmoğulları, Cumahoğulları, Adiyoğulları, Teymoğulları, Mahzûmoğulları, Hârisoğulları, Hâşimoğulları, Ümeyyeoğulları, Muttaliboğulları ve Nevfeloğulları idi. Her kabilenin lideri, önde gelen şahsiyetleri ve sözüne itibar edilen zenginleri vardı. Bu dönemde Mekke, tek bir kabile veya tek bir lider tarafından değil, Dârünnedve denilen bir meclis tarafından yönetiliyordu. Mekke'nin idaresi ile ilgili Dârünnedve dışında ve daha çok da Kâbe'ye ve onu ziyarete gelen hacılara hizmet kapsamında ele alınabilecek hicâbe, sikâye, rifâde, livâ gibi önemli görevler vardı. Bir övünç ve statü vesilesi olan bu görevler çeşitli kabilelerin uhdesinde bulunuyor ve o kabilenin önde gelenleri tarafından idare ediliyordu.¹ Şehirde bir birlik havası varmış

¹ Müerric b. Amr es-Sedûsî, *Kitâbü Hazf min Nesebi Kureyş*, thk. Salahaddin el-Müneccid (Kahire: Mektebetü Dâri'l-Arûbe, ts), 3-4, 11-12; Ebü'l-Münzir Hişâm b. Muhammed el-Kelbî, *Cemheretü'n-Neseb*, thk. Nâci Hasan (Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1986), 26-29; Ebü Muhammed Abdulmelik İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ ve dğr. (Turâsü'l-İslam, ts.), 1/129-138, 147-150; Ebü Ca'fer Muhammed İbn Habîb, *Kitâbü'l-*

gibi gözükse de bu kabileler arasında çeşitli gruplaşmalar ve anlaşmazlıklar da mevcuttu.² Kabile reisleri, kabilenin önde gelen kişileri ve zenginler Mekke'nin de lider kadrosunu oluşturuyordu. Bu çalışmaya konu olan Ukbe b. Ebû Mu'ayt, şehrin yönetimi ile ilgili söz konusu görevlerden birisini uhdesinde bulundurmasa da mensup olduğu soyu ve zenginliği itibarıyla Mekke'nin önde gelenleri arasında yer alıyordu.

Mekke müşriklerinin liderleri putlarına bağlıydılar. Bu liderlerinin kahir ekseriyeti risâletin başlamasından sonra Hz. Muhammed'in karşısında yer aldılar ve ona karşı düşmanca tavır içinde oldular. Putlarından ve atalarının dininden vazgeçmek istemediler. Hz. Peygamber'e ve onun davetine karşı çıkan ve ona düşman kesilen Mekke'nin önde gelen liderlerinden ilk akla gelenlerden birisi de Ukbe b. Ebû Mu'ayt'tır.³ Mekke toplumunu yönlendirmede etkin rol oynayan bu kişiler, kabileler arasındaki sürtüşmeleri bir tarafa bırakarak Hz. Peygamber'in risâletine karşı ortak hareket etmeye başladılar. Hatta bu konuda Mekke etrafındaki farklı müşrik kabilelerle ve Yahûdilerle ittifaklar kurdular.⁴

Müşriklerin önde gelenlerinin Hz. Peygamber'e karşı takındıkları tavırlarını birkaç safhada özetlemek mümkündür. İlki alay safhasıydı. Bu safhada müşrikler Hz. Peygamber ve onun tebliğ ettiği şeylerle alay ediyorlardı. İkincisi iftira ve sözlü sataşma safhasıydı. Bu safhada müşrikler Hz. Peygamber'e şair, kâhin, sihirbaz, mecnun, fitneci, yalancı gibi iftiralarda bulunuyorlardı. Kur'ân-ı Kerim'i, Yahûdiliği veya Hristiyanlığı bilen bir kişiden öğrendiğini iddia ediyorlardı. Üçüncüsü fiili müdahale ve işkence safhasıydı. Bu safhada müşrikler hem Hz. Peygamber'e hem de inananlara eziyet ve işkence etmekten geri durmuyorlar, bu şekilde İslam'ın yayılmasını engellemeye çalışıyorlardı. Dördüncüsü ambargo safhasıydı. Müşrikler Haşimoğullarını Ebû Tâlib mahallesine adeta hapsederek onlara üç yıl boyunca

---

Muhabber, nşr. Ilse Lichtenstädter (Haydarabad: Cem'iyetü Dâireti'l-Osmâniyye Matbaası, 1361/1942), 164-168; Ebû Ca'fer Muhammed İbn Habîb, *Kitâbü'l-Münammak fî Ahbâri Kureys*, thk. Hurşid Ahmed Faruk (Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1985), 4, 32-34; İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2005), 29-31; Mustafa Necati Barış, "Câhiliye Döneminde Yargı Sistemi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/1 (2012), 158-159; Adem Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2019), 77; Mehmet Mahfuz Söylemez, "Cahiliye Döneminde Mekke'nin Demografik, İdarî, Ekonomik, Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bazı Notlar", *Siyer Dersleri-Mekke Dönemi*, ed. İdris Söylemez (Malatya: Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2018), 103; Sami Kılıncı, "İslam Öncesi Arap Toplumunda Kabileler Arası Rekabetin İslam Davetine Yansımaları", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12:1 (2012), 67.

² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/130-132; İbn Habîb, *Kitâbü'l-Münammak*, 32-34; Ali Yılmaz, "Mekkeli Müşriklerin Hz. Muhammed'e Karşı Aşırı Muhalefetinin Öteki Yüzü", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6:10 (2019), 63-64; Adem Apak, "İslâm Öncesi Dönemde Mekke İdare Sistemi ve Siyasetinin Oluşumu", *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10:1 (2001), 111, 177-194.

³ Muhammed b. İbn İshâk, *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzi*, thk. Süheyl Zekkâr, (Dımaşk: Dârü'l-Fikr, 1978), 144; Muhammed İbn Sa'd, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer (Mektebetü'l-Hanci: Kahire, 2001), 1/170; İzzüddîn İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-Târîh*, thk. Ebi'l-Fida Abdullah (Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987), 1/592-595. Ayrıca bkz. Mehmet Salih Arı, "İslam'a Karşı Çıkanlar ve Nedenleri", *Siyer Dersleri-Mekke Dönemi*, ed. İdris Söylemez, (Malatya: Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2018), 161-171.

⁴ Adem Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi 1*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019), 1, 279.

ambargo uyguladılar. Beşincisi ise Hz. Peygamber'e karşı harp safhasıydı. Müşrikler İslâm'ı yok etmek ve Hz. Peygamber'i öldürmek için çeşitli girişimlerde bulundular ve onunla birçok defa savaş yaptılar.⁵ Ukbe b. Ebû Mu'ayt tüm bu safhalarda Müşrikler adına önemli roller üstlenmiş bir kişiydi. Bu çalışmada Ukbe'nin Hz. Peygamber'e karşı tavrı onun sözlü ve fiili mücadelesi kapsamında ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Konuların kronolojik sıralanmasında siyer kaynakları ve surelerin iniş sırası göz önünde bulundurulmuştur. Kaynaklarda Ukbe'nin bazı yaptıkları şeyler, birçok âyetin nüzûlüne sebep olarak gösterilmiştir. Özellikle Ukbe'nin sözlü mücadelesi başlığındaki olayların kronolojisinde, onun hakkında indiği nakledilen âyetlerin yer aldığı surelerin nüzûl/iniş sırası esas alınmıştır.

1. Ukbe b. Ebû Mu'ayt ile Hz. Peygamber Arasındaki Nesep İlişkisi

1.1. Ukbe b. Ebû Mu'ayt, Ailesi ve Nesebi

Ukbe b. Ebû Mu'ayt Kureş'in Abdüşemsöğullarının alt kolu olan Ümeyyeoğullardandı. Kaynaklarda onun ne zaman doğduğu ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ukbe, Ebu'l-Velîd olarak da anılırdı.⁶ Babasının adı Ebû Mu'ayt, dedesinin adı Ebû Amr idi. Birçok kaynak künyesinin Ukbe b. Ebû Mu'ayt b. Ebû Amr b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdumenâf olduğunda ve Ebû Mu'ayt'ın diğer isminin Ebân, Ebû Amr'ın diğer isminin de Zekvân olduğunda ittifak eder.⁷ İbn Kuteybe (ö. 276/889) eserinde Ukbe'nin dedesi Ebû Amr (Zekvân) hakkında ayrıntılı bir detay aktarır. Buna göre Ümeyye Şam'a gidip orada 10 yıl kaldığında Safûriyye Yahûdilerinden Turnâ adlı bir kadınla evlenir. Kadının Yahûdî olan eski kocasından Zekvân adlı bir çocuğu vardır. Ümeyye bu çocuğu kendi nesebine katar ve ona Ebû Amr künyesini vererek onu Mekke'ye getirir.⁸ Bu rivayete göre Ukbe'nin dedesi Ebû Amr aslen Yahûdî bir adamdır. İbn Kuteybe Hz. Peygamber'in, Bedir gününde Ukbe'ye "Sen Safûriyye ehlinde bir Yahûdisin" demesinin arkasında bu hususun yattığını belirtir.⁹ İbn Abdülber (ö. 463/1071) bu hususta bir değerlendirme yaparak Ebû Amr'ın, Ümeyye'nin kölesi olduğuna ve onu kendi nesebine dâhil ettiğine dair bir rivayetin olduğunu ancak çoğunluğa göre bu görüşün kabul edilmediğini nakleder.¹⁰

⁵ Haşimoğullarına yapılan ambargo hakkında bk. İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/177-179; Hz. Peygambere yapılan iftiralar hakkında birçok âyet-i kerîme inmiştir. bk. Ed-Duhân 44/13; el-Enbiyâ 21/5; el-En'âm 6/7; el-Furkân 25/4-5, et-Tûr 52/29; Aḥmed b. Yahyâ Belâzürî, *Kitâbü Cümel min Ensâbi'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr - Riyad Zerkeli (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1996), 1/136-142; İsmail Pırlanta, "Müşriklerin Hz. Peygamber'e Karşı Takındıkları Tavırlar -Ebû Süfyân Örneği-", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]* 13 (2018), 76-82.

⁶ Belâzürî, *Ensâb*, 1/166; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, 1/595.

⁷ İbn Kuteybe Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, *el-Me'ârif li-İbni Kuteybe*, thk. Servet Ukkâşe (Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 1981), 318; Ali b. Ahmed İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, thk. Abdusselam Muhammed Hârûn, (Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 1982), 114-115; Yûsuf İbn Abdülber, *el-İstî'âb fi Ma'rifeti'l-Aşhâb*, thk. Ali Muhammed (Beyrut: Dârü'l-Ceyl, 1992), 1552; Ebû Kâsım Ali b. Hasan İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimaşk* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2000), 63/218; İzzüddîn İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, thk. Ali Muhammed - Adil Aḥmed (Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994), 2/134, 7/376; Şihâbuddîn İbn Hacer, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, thk. Ali Mu'avviz - Adil Abdulmevcûd (Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995), 6/481.

⁸ İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, 319.

⁹ İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, 319.

¹⁰ İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, 1552.

İbn Hazm'ın (ö. 456/1064) bahsettiğine göre Abdüşems'in Ümeyye'den olan oğlu Ebû Amr'ın 4 oğlu vardır. Bunlar: Müsâfir, Eban (Ebû Mu'ayt), Kemîm ve Temîm (Ebû Vecze)'dir. Müsâfir'in sadece bir kızı olmuştur. Kemîm'in nesli yoktur. Temîm'in Haris adlı bir oğlu ve bir kızı vardır ki bu kız Abdurrahman b. Avf'ın annesidir.¹¹ İbnü'l-Esîr'in (ö. 630/1233) belirttiğine göre Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın Büsre adında bir kız kardeşi vardır. Hanımının adı Ervâ binti Kureyz'dir. Ervâ da Hz. Peygamber'in halası Ümmü Hakîm el-Beyzâ'nın kızıdır. İbn Hacer'in (ö. 852/1449) açıklamalarına göre Ervâ, Ukbe'den önce Affan ile bir evlilik yapmıştır. Bu evlilikten Hz. Osman ve Âmine doğmuştur. Affan ile evliliği bittikten sonra Ervâ, Ukbe ile evlenmiştir. Buna göre Ukbe, Hz. Osman'ın üvey babası olmaktadır. Ukbe'nin Ervâ ile evliliğinden üç oğlu üç de kızı olmuştur. Oğulları; Velîd, Hâlid ve Umâre, kızları ise Ümmü Külsûm, Zeynep ve Hind'dir. Ukbe'nin hanımı ve tüm çocukları Müslüman olmuştur.¹² İbn Habîb (ö. 245/860), Müslümanların cömertlerinin listesini yazarken Umâre ve Velid'in çocuklarının da isimlerine yer verir ve onların çok cömert olduklarını ve insanlara yemek yedirdiklerini ifade eder.¹³ İbn Hazm, Ukbe'nin ayrıca Hişâm adlı bir oğlu olduğunu da nakleder.¹⁴

1.2. Ukbe'nin Hz. Peygamber ile Olan Nesep Bağı ve Hz. Peygamber'e Bakış Açısına Etkisi

Kaynaklar, Ukbe'nin Hz. Peygamber ile uzaktan da olsa bir akrabalık bağı olduğuna vurgu yaparlar. Kaynaklarda Ukbe'nin soyunun Hz. Peygamber'in soyu ile Abdumenâf'ta buluştuğunda görüş birliği vardır.¹⁵ Abdumenâf'ın 4 oğlu vardı. Bunlar Abdüşems, Hâşim, Muttalib ve Nevfel idi. Ukbe, Abdüşems'in; Hz. Peygamber ise Hâşim'in soyundan geliyordu.¹⁶ Hz. Peygamber Abdumenâf'ın dördüncü nesli, Ukbe ise beşinci nesliyi.

Hz. Peygamber'in soyu Hâşimoğulları ile Ukbe'nin soyu olan Abdüşems oğulları arasında bir çekişme vardı. Abdumenâfoğulları, aralarındaki çekişmelerden dolayı iki karşıt gruba ayrılmıştı. Bir tarafta Hâşimoğulları ile Muttaliboğulları ittifak kurmuş, karşı tarafta ise Abdüşems oğulları ile Nevfeloğulları müttefik olmuştu. İbn Sa'd (ö. 230/843) bu grupların ittifakını "yed-i vâhid" (tek bir el) olarak tavsif eder.¹⁷ Aslında Mekke'nin Mutayyebûn ve Ahlâf diye ikiye ayrıldığı dönemde Hâşimoğulları ile Abdüşems oğulları beraberce Mutayyebûn grubunda yer alarak birlikte hareket etmişti.¹⁸ Ancak bu birliktelik fazla sürmedi. Bu iki grup Mekke'nin idaresinde söz sahibi olan gruplardandı. Mekke'de kıyâde görevini Abdüşems daha sonra da oğlu Ümeyye¹⁹, rifâde ve sikâye görevlerini ise Hâşim'in ardından önce kardeşi Muttalib

¹¹ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, 114-115.

¹² İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, 1552-1554; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, 7/364-365; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 7/6,38, 376; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/481, 8/9, 462-463.

¹³ İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, 153.

¹⁴ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, 115.

¹⁵ İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, 318; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* 1552; İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, 63/218; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe* 2/134, 7/376; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 6/481.

¹⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/139; Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Târîhu't-Taberî Târîhu'r-Rusûl ve'l-Mulûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, (Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 1967), 2/255-259.

¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/61.

¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/58; Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 30.

¹⁹ Ebu'l-Velîd Muhammed bin Abdullah el-Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, thk. Rüşdî es-Sâlih, (Beyrut: Dârü'l-Endülüs, 1983), 1/115.

daha sonra da Hâşim'in oğlu Abdulmuttalib²⁰ yürütmekteydi. Abdüşems oğulları, Abdulmuttalib'in arsasını gasp eden Nevfel b. Abdumenafe destek vermişti.²¹ Mekke'de kıtlık çıkıp Kureyşliler açlığa maruz kaldığında Hâşim Filistin'e gidip erzak satın alıp Mekke'ye gelmiş ve onu insanlara ikram ederek Mekkelileri büyük bir zorluktan kurtarmıştı. Zengin olan Ümeyye ise Hâşim'in bu cömertliğini çekememiş ve ona haset etmişti.²² Hâşim ile Ümeyye arasında çıkan anlaşmazlık sonunda Ümeyye hakem kararıyla Mekke'den çıkmış ve on yıl Şam'da yaşamak zorunda kalmıştı.²³ Ümeyyeoğulları ile Hâşimoğulları arasındaki bu anlaşmazlıklar daha sonradan Ukbe'nin Hz. Peygamber'e bakışını ve tutumunu da etkileyecekti.

Ukbe b. Ebû Mu'ayt ile Ebû Süfyân amca çocuklarıydı. Ukbe'nin dedesi Ebû Amr ile Ebû Süfyân'ın babası Harb, her ikisi de Ümeyye'nin çocuklarıydı.²⁴ Ümeyyeoğullarının önde gelenlerinden olan Ukbe ve Ebû Süfyân'ın ileride Hz. Peygamber karşıtlığında ortak hareket etmesinde bu yakınlığın da etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Ukbe'nin baba ve dedeleri ticaretle uğraşıyordu. Büyük dedesi Abdüşems Habeşistanlılar ile uluslararası bir ticari anlaşma yapmıştı.²⁵ Ukbe de baba ve dedesinin sahip olduğu ticari zenginliğin mirasçısı olarak Mekke'nin önde gelen zenginleri ve şahısları arasında bulunuyordu.²⁶ Ticari seferlere katılan Ukbe sefer dönüşlerinde Mekkelilere ziyafet verirdi.²⁷ Ukbe aynı zamanda birçok hayvana da sahipti. Sahip olduğu koyunların otlatılması için çobanlar tutuyordu. Bu çobanlardan birisi de Hz. Peygamber'in İslâm tebliğini ilk kabul edenlerden Abdullah b. Mes'ud'du.²⁸ İslam tarihi kaynaklarında risâlet öncesi dönemde kabileleri arasında bazı sıkıntılar olsa da Ukbe'yle Hz. Peygamber arasında herhangi bir olumsuz olayın yaşandığına dair bir rivayete ulaşılamamıştır. Zaten Hz. Peygamber'in hiçbir kimseyle kişisel bir husumeti ve kavgası da yoktu. Ticaret için uzak diyarlara giden Ukbe, ne zaman bir seferden Mekke'ye dönse kavminin eşrafına yemek yedirmeyi kendisine bir adet edinmişti. Onun davetlileri arasında Hz. Muhammed de bulunurdu.²⁹ Onun Hz. Muhammed'i yemeğine davet etmesi, aralarında herhangi bir husumetin ve düşmanlığın olmadığını, bilakis aralarında güzel bir diyalogun ve arkadaşlığın olduğuna işaret etmektedir.

²⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/135, 137, 142; Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 112-115.

²¹ Taberî, *Târîh*, 2/248-249.

²² Taberî, *Târîh*, 2/252-253.

²³ İbn Kuteybe, *el-Me'ârif*, 319.

²⁴ İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, 714, 1552; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 2/134, 3/9; Şemsuddin ez-Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nubelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvud (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1982), 2/105-106; İrfan Aycan, "Ebû Süfyân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/230.

²⁵ Taberî, *Târîh*, 2/252.

²⁶ İsmail Yiğit, "Ukbe b. Ebû Mu'ayt", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/63.

²⁷ Ebü'l-Hasen Vâhidî, *Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân*, thk. Kemâl Besyûni Zağlûl (Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1991), 225.

²⁸ Ebû Ya'lâ Ahmed b. Alî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mevsilî*, thk. Hüseyin Selîm Esed (Dımaşk: Dârü'l-Me'mûn, 1986), 8/402-403 (No:4975); Hakkı Dursun Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi* (İstanbul: Çağ Yayınları, 1986), 1/232.

²⁹ Vâhidî, *Esbâb*, 344.

2. Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın Sözlü Mücadelesi

2.1. İnsanların İslam'a Girmesine Engel Olmaya Çalışması

Ukbe'nin Hz. Peygamber'in karşısında yer almasıyla ilgili rivayetler risâletin ilk yılına kadar gitmektedir. Kaynaklarda Ukbe'nin Hz. Ebû Bekir'in Müslüman olmasına engel olmasıyla ilgili bir rivayet bulunmaktadır. İbnü'l-Esîr'in aktardığı bir rivayete göre³⁰ Hz. Peygamber'e risâlet gelmeden önce Ebû Bekir Yemen'e gitti. Orada kitap okumuş Ezd'li bir yaşlı ile görüştü. Yaşlı zât ona, öğrendiği sahih bilgilere göre Harem bölgesinde bir peygamberin gönderileceğini haber verdi ve bu konuda aralarında bazı konuşmalar gerçekleşti. Ukbe b. Ebû Mu'ayt, Rebî'a, Şeybe, Ebû Cehil ve Ebü'l-Bahterî gibi Kureyş'in ileri gelenleri Yemen'den yeni dönen Ebû Bekir'i ziyarete geldiler ve Hz. Muhammed'in peygamberliği konusunda onu uyardılar. Atalarının dinini bırakmamasını, Hz. Muhammed'e uymamasını, onun anlatacaklarına kulak vermemesini tembihlediler. Ebû Bekir onları dinledi ve tatlı sözlerle onları gönderdi. Sonra doğruca Hz. Peygamber'in yanına gitti. Hz. Peygamber ona durumu anlattı ve kendisinin peygamber olduğunu bildirerek onu İslam'a davet etti. Ebû Bekir ona delilinin ne olduğunu sordu. O da Yemen'de iken görüştüğü ve ona peygamberlik konusunda şiirler öğreten bir kişiyi haber verdi. Ebû Bekir öyle bir kişiyle görüştüğünü nereden öğrendiğini sorduğunda Hz. Peygamber daha önceki peygamberlere gelen büyük melekten öğrendiğini söyledi. Bunun üzerine Ebû Bekir Müslüman oldu.³¹ Ukbe'nin de yer aldığı müşriklerin önde gelenlerinin bir araya gelerek Hz. Ebû Bekir'i İslam'dan vazgeçirmeye çalışmasıyla ilgili bu rivayet ihtiyatla karşılanmalıdır. Zira Hz. Ebû Bekir ilk Müslümanlardandı.³² Hatta onun ilk Müslüman olan kişi olduğuna dair rivayetler de vardır.³³ Hz. Ebû Bekir Müslüman olduğunda müşriklerin organizeli muhalefeti henüz oluşmamıştı. Yani müşriklerin bir araya gelerek Müslüman olmak isteyenleri döndürmeye çalışmaları süreci başlanmamıştı. Bu rivayet hem tebliğin kronolojisiyle açık bir çelişki oluşturması, hem de Hz. Ebû Bekir'in delil istemeksizin tereddütsüz Müslüman olmasıyla ilgili diğer rivayetlere³⁴ ters düşmesi açısından zayıf görünmektedir.

Belâzürî (ö. 279/892-893), İslam'ın ilk yıllarında müslüman olmak isteyenlere mani olan müşriklerin isimlerini tek tek zikreder ve bu anlamda Ukbe'nin de olduğu 22 kişinin ismini verir. Özellikle bunlardan Ukbe, Ebû Cehil ve Ebû Leheb'in Hz. Peygamber düşmanlığında zirveye çıktıklarını vurgular.³⁵ Taberî (ö. 310/923), İbn

³⁰ Bu Rivayetin senesinde "Ebü'l-Kâsım, babası, Ebü'l-Feth Nasrullah b. Muhammed, Nasr b. İbrâhîm, Ali b. el-Hasen b. Ömer el Kuraşî, Ebû Bekir, Muhammed bin Ali b. Ömer el-Ğâzî en-Nisâbûrî, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. el-Hasan er-Râzî, Ebû Muhammed İsmâîl b. Muhammed, Ebû Yakûb el-Kazvîni es-Sûfî, Ebü'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed b. İdrîs er-Râsibî, Ebü'l-Kâsım Yahyâ b. Hamîd et-Tekkî, Ebû Abdullah Muhammed b. el-Cerrâh, Ebû Hâlid, Abdulazîz b. Muâviye Attâb b. Esîd, Ebû Dâvûd et-Tayâlîsî, Şu'be, Mansûr, Zeyd, Hâlid el-Cühenî, Abdullah b. Mes'ûd" adlı kişiler vardır. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 3/312.

³¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 3/310-313.

³² İbn İshâk, *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzî*, 139.

³³ İbn Abbâs, Şa'bî, Hassân b. Sâbit, Amr b. Abese, İbrâhîm en-Neha'î gibi şahıslar, onun müslümanların ilki olduğunu söylemişlerdir. İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 3/311.

³⁴ Hz. Peygamber bu konuda "Kimi İslam'a davet ettiysem onda bir erteleme, nazar/fikir ve tereddüd oluştu. Ancak Ebû Bekir b. Kuhâfe hariç o teklimi tereddütsüz kabul etti." İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/252.

³⁵ Belâzürî, *Ensâb*, 1/140-141.

Ebû Hâtim (ö. 327/938) ve Suyûtî (ö. 911/1505), zalim kimsenin ahiret gününde ellerini ısırpı “Keşke falanı dost edinmeseydim” diyerek pişmanlık duyacağını anlatan âyeti³⁶ tefsir ederken Ukbe’nin, sözünün ve hatırının geçtiği bazı insanları Hz. Peygamber’den uzaklaştırmak istediğiyle ilgili bilgilere yer verirler. Bunların İbn Abbas’a dayandırdığı bir rivayete göre Ukbe, zaman zaman Hz. Peygamber’in meclisine katılıp onun anlattıklarını dinleyen arkadaşı Ubey’in Hz. Peygamber ile bir araya gelmesini ve sözlerini dinlemesini engellemiş ve bu konuda başarılı olmuştur.³⁷ Zührî, (ö. 124/742) Ukbe’nin, Hz. Peygamber’i ziyaret eden ve İslam hakkında ondan bilgiler alan Ubey b. Halef’e; Hz. Peygamber’e gidip yüzüne tükürmedikçe, ona sövmedikçe ve onu yalanlamadıkça kendisinden razı olmayacağını ifade ettiğini nakleder.³⁸ Ancak bu rivayet, benzer sözleri Ukbe’nin Ubey’e değil tam tersine Ubey’in Ukbe’ye söylediğini ifade eden ve ilerde Ukbe’nin kelime-i şehâdet getirmesi bahsinde daha genişçe ele alınacak olan rivayetlerle³⁹ bir çelişki arz etmekte ve isimler arasında bir karışıklığın olduğu izlenimini vermektedir. Bu sebeple Zührî’nin bu rivayetini ihtiyatla karşılamakta fayda vardır.

2.2. Hz. Peygamber’e Ebter Demesi

Kureyşliler bir adamın erkek çocukları öldüğünde ona “soyu/nesli kesik olan” manasında ebter⁴⁰ derlerdi. Müşrikler, Hz. Peygamber’in oğlu Kâsım ve Abdullah öldüğü için onun ile ebter diyerek alay etmişler ve Hz. Peygamber’in erkek evladının olmamasını kendi lehlerinde bir alay ve propaganda konusu haline getirmişlerdi. Taberî ve İbn Kesîr (ö. 774/1373) gibi birçok müfessir, Kevser suresindeki ebter sözünü açıklarken Âs b. Vâil, Kâ’b b. Eşref, Ebû Leheb, Ebû Cehil ve Ukbe b. Ebû Mu’ayt gibi kişilerin Hz. Peygamber’e ebter dediğini nakleder. Bu sebeple “*Doğrusu sana buğzeden soyu kesik olanın ta kendisidir.*”⁴¹ âyetinin bu kimseler hakkında indiğini ifade eder.⁴² Müşrikler ona ebter derken hem fiziki olarak soyu kesik manasını hem de İslam davasının sonunun kesik olacağı manasını kastediyorlardı. Nitekim ebter diye alay ettikleri zaman İslam’ın sonunun kesik olacağına işaret eden ifadelere de yer

³⁶ el-Furkân 25/27.

³⁷ Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Tefsîrû’t-Taberî Câmî’u’l-Beyân ‘an Te’vîl’l-Kur’ân*, thk. Abdullah et-Türkî, (Kahire: Hicr, 2001), 17/440; Abdurrahman İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrû’l-Kur’âni’l-Azîm*, thk. Es’ad Muhammed et-Tîb (Riyad: Mektebetü Nezâr, 1419), 8/2684; Celâlüddîn es-Suyûtî, *ed-Dürrü’l-Mensûr fi’t-Tefsîri bi’l-Me’sûr*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin, (Kahire: Merkezü Hicr, 2003), 11/165.

³⁸ Zührî, *el-Meğâzi’n-Nebeviyye*, 69.

³⁹ Mücâhid b. Cebr, *Tefsîrû Mücâhid*, thk. Ebû Muhammed (Beyrut: Dârü’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2005), 182; Belâzürî, *Ensâb*, 1/156; İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrû’l-Kur’âni’l-Azîm*, 8/2683-2686; Vâhidî, *Esbâb*, 344; Fahrüddin er-Râzî, *Tefsîrû’l-Fahri’r-Râzî el-müştehir bit-Tefsîri’l-Kebîr ve Mefâtîhi’l-Gayb*, (Beyrut: Dârü’l-Fikr, 1981), 24/75.

⁴⁰ Ebter kelimesi “el-maktû’u’z-zeneb” (sonu/kuyruğu kesik olan), “ellezî lâ velede lehû” (çocuğu olmayan) anlamına gelir. Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn İbni Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, (Beyrut: Dâru Sâdır, ts.) 4/37. Ebter kelimesi ayrıca “men lâ ‘akibe leh” (soyu kesik olan kimse) ve “hakîrun zelîlun” (zelil ve hakir olan kişi) anlamlarını da taşır. Ahmed el-Âyid vd., *el-Mu’cemü’l-Arabiyyü’l-Esâsî*, (b.y.: Larus, ts.), 130.

⁴¹ *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), Kevser 108/3. Bu sure Hz. Osman ve İbn Abbas’ın mushafına göre 15. sırada inmiştir. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, 1993), 86.

⁴² Taberî, *Tefsîrû’t-Taberî*, 24/699; Ebü’l-Fidâ’ İsmâîl İbn Kesîr, *Tefsîrû’l-Kur’âni’l-Azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed b. Sellâme (Riyad: Dârun Tayyibetun, 1999), 8/504; Ay, *Mekke Müşrikleri*, 85.

veriyorlardı. Aslında asıl amaçları ve maksatları buydu. Nitekim Taberî'nin nakline göre Ukbe'nin söylediği "Nebinin bir oğlu yoktur. O ebterdir"⁴³ sözü ile İbn İshak (ö. 151/768) ve bazı müfessirlerin naklettiğine göre müşriklerin söyledikleri; "Bırakın onu, o ebter (soyu kesik) bir insandır. Onun erkek çocuğu yoktur. Öldükten sonra ismini anan bile olmayacaktır. Rahata ereceksiniz"⁴⁴ sözlerinin arkasında İslam davasının sona ereceğine yönelik bir kasıt vardı. Bu gibi sözlerle müşrikler adeta "Hz. Peygamber'in risâletine inanıp onun yolunda giderek kendinizi boşa yormayın. Nasıl olsa onun kendisinin ve davasının sonu kesiktir" manasında bir propaganda yapıyorlardı. Bu propagandayla hem kendi saflarındaki müşriklerin gönüllerini serinletiyorlar hem de Müslümanların imanlarını sarsmaya çalışıyorlardı.

Ukbe'nin Hz. Peygamber'e ebter demesinin diğer bir nedeni de Hz. Peygamber'le alay ederek onu incitmek ve bıkkınlığı sürüklemektir.⁴⁵

2.3. Ukbe'nin Hz. Peygamber'i İslam'dan Vazgeçirmeye Çalışması ve İnsanları Putlara Sahip Çıkmaya Davet Etmesi

Risâletin ilk yıllarında Müslümanların sayısı yavaş yavaş artmaya başladı. Müşrikler ise bu durumu kabullenemiyordu. İslam'ın yayılmasını engellemek ve Hz. Muhammed'in İslam davetinden vazgeçmesini sağlamak amacıyla sık sık bir araya geliyorlar ve çeşitli stratejiler belirliyorlardı. Ukbe, bu stratejinin oluşturulması ve uygulanması noktasında ön planda yer alan ekibin arasında yer alıyordu. Müşriklerin önde gelenleri Hz. Peygamber'i davasından vazgeçirmek için Ebû Talib'le görüşerek ona bazı teklifler götürdüler.⁴⁶

İbn Sa'd'ın (ö. 230/843) nakline göre Ukbe b. Ebû Mu'ayt ve Ebû Süfyân'ın da yer aldığı müşriklerin önde gelenlerden bir heyet Ebû Tâlib'e geldiler. Yanlarında Velîd b. Muğîre'nin genç oğlu Umâre'yi de getirmişlerdi. Ebû Tâlib'e yeğeni Hz. Muhammed'i kendilerine teslim etmeleri karşılığında Umâre'yi evlatlık olarak almasını ve akabinde Hz. Muhammed'i öldüreceklerini ifade eden bir teklif sundular. Bu teklifi şiddetle reddeden Ebû Tâlib onlara yeğenini asla teslim etmeyeceğini bildirdi. Müşrikler, Hz. Peygamber'e karşılıklı olarak birbirlerine ve ilahlarına dil uzatmamayı önerdiler. Ebû Tâlib Hz. Peygamber'e bu teklifi kabul etmesini söyledi. Hz. Peygamber, onlara Lailahe illallah sözünü söyledikleri ve kabul ettikleri takdirde Araplara ve Acemlere hâkim olacaklarını ifade etti. Müşrikler ise bu teklifi nefret ve kızgınlıkla karşıladılar. Bu görüşmenin sonunda Ukbe b. Ebû Mu'ayt "İlahlarınıza bağlı kalmakta direnin. Sizden istenen şüphesiz budur"⁴⁷ diyerek Kureyşlileri putlara sahip çıkmaya davet etti. Ukbe'nin söyledikleri Sâd suresinin 6. âyetindeki müşriklerin ifadeleri ile aynı sözlerden oluşuyordu. Sâd suresinin Kevser suresinden

⁴³ Taberî, *Tefsîrû't-Taberî*, 24/699.

⁴⁴ İbn İshâk, *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzî*, 272; Muhammed el- Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2006), 22/529; Celâleddîn es-Suyûtî, *Lübâbu'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl* (Beyrut: Müessesetü'l-Kütübi's-Sekâfiyye, 2002), 309; Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân (Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri)*, çev. Muhammed Han Kayanî vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, 1986), 7/264; Mustafa Asım Köksal, *İslam Tarihi Hz. Muhammed ve İslamiyet* (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1981), 329.

⁴⁵ Veysel Aktürk, *Hz. Peygamber Döneminde Öldürülmeleri Emredilenler ve Öldürülme Nedenleri*, (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 40.

⁴⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/171-172.

⁴⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/171-172.

sonra inmesi bu olayın Hz. Peygamber'e ebter denmesi olayından sonra gerçekleştiğine işaret etmektedir.⁴⁸ Taberî, bu âyetin tefsirini yaparken bu sözü söyleyenin Ukbe b. Ebû Mu'ayt olduğunu ifade eden rivayetlere de yer verir.⁴⁹ Ukbe'nin kışkırtması üzerine orada bulunan Kureyş'in önde gelenleri "Biz ona (Hz. Muhammed'e) asla dönmeyeceğiz ve ona suikast yapılmasından daha hayırlı bir şey olamaz" dediler.⁵⁰

Müşrikler dinlerinde samimiydiler. Bununla birlikte taptıkları putlar, müşrik liderlerinin toplumdaki mevcut inançlarına, sosyal statülerine ve hayat tarzlarına meşruiyet sağlıyordu. Yani bir yönüyle müşrik liderler, inandıkları putlarıyla ayrıcalıklı ve imtiyazlı konumlarını devam ettirme imkânı elde etmiş oluyorlardı.⁵¹ Bu açıdan müşrik liderler, halkı Hz. Peygamber'e ve vahye karşı kışkırtarak hem mevcut inançlarının hem geleneklerinin hem de kendi sosyoekonomik statülerinin devamını sağlamak istiyorlar ve bir bütün halinde toplumsal düzenlerinin yıkılmasından korkuyorlardı. Hz. Peygamber'in putlar ile alay ettiği bahanesiyle birbirlerini ve diğer halkı kışkırtmaktan çekinmiyorlardı.⁵² Ukbe'nin de "İlahlarınıza bağlı kalmakta direnin." diyerek Hz. Peygamber'e karşı geri adım atılmaması ve taviz verilmemesi konusunda müşriklerin putlarına olan bağlılık duygularını tahrik edici ve cesaretlendirici sözler söylemesinin arkasında bu istek ve korkuların olduğunu görebilmek mümkündür. Ukbe, bu tavrıyla Hz. Peygamber'e karşı düşmanlıkta önemli bir rol üstlenerek hem putlara ve dinine sahip çıkıyor, hem toplumsal düzenlerinin yıkılmaması için çaba gösteriyor hem de müşrikler nezdindeki itibarını artırıyor.

Taberî, İbn Ebû Hâtîm, Vâhidî (ö. 468/1076) ve İbn Kesîr,⁵³ müşriklerin putlarına sövülmemesiyle ilgili En'âm suresi 108. âyetinin nüzûl sebebini açıklarken Süddî'nin (ö. 127/745) bir rivayetini aktarırlar. Bu rivayete göre Ebû Tâlib'in vefatı yaklaştığında Kureyş'in önde gelenleri Hz. Peygamber'in davasından vazgeçmesi için Ebû Tâlib ile son bir kez daha görüşmek istediler. Ebû Tâlib öldükten sonra Hz. Peygamber'i öldürmeyi kendileri için bir ar olarak gördüler. Arapların kendilerini kınamasından çekindiler. Müşriklerin önde gelenlerinden 8 kişi Ebû Tâlib'e geldi. Aralarında Ukbe b. Ebû Mu'ayt, Ebû Süfyân ve Ebû Cehil de vardı. Ebû Tâlib'e, Hz. Peygamber'in kendilerine ve ilahlarına dil uzatmaktan vazgeçmesi konusunda onu uyarmasını söylediler. İlahlarına dil uzatmazsa kendilerinin de Hz. Peygamber'e ve ilahına dil uzatmayacağını belirttiler. Ebû Tâlib onların teklifini uygun ve makul gördü. Bu teklifi kabul etmesini Hz. Peygamber'den rica etti. Hz. Peygamber gelen heyete "Sizi tüm Araplara hâkim kılacak ve Acemlere de boyun eğdirecek bir kelime söylesem, o kelimeyi söylemeyi kabul eder misiniz?" dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil, "Evet, baban üzerine yemin olsun o kelimeyi ve onun on mislini daha söyleyeceğiz" dedi. Hz. Muhammed, "Lâ ilâhe illallah deyiniz" dedi. Müşrikler ise buna karşı çıktılar,

⁴⁸ Sâd 38/6. Bu sure Hz. Osman'ın mushafına göre 38, İbn Abbas'ın mushafına göre 36. sırada inmiştir. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 86. Bu da bu olayın, nüzûl sırası 15 olan Kevser suresinin inmesinden yani Hz. Peygamber'e ebter denmesi olayından sonra gerçekleştiğine işaret etmektedir.

⁴⁹ Taberî, *Tefsîrû't-Taberî*, 20/21.

⁵⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/171-172.

⁵¹ Celalettin Vatandaş, *Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hayatı ve İslâm Daveti -Mekke Dönemi* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2012), 301.

⁵² İbrahim Yıldız, "Kur'ân-ı Kerîm'de Atalar Geleneği ve İnanca Etkisi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/26 (2015), 198.

⁵³ Taberî, *Tefsîrû't-Taberî*, 9/481; İbn Ebû Hâtîm, *Tefsîrû'l-Kur'ân*, 4/1367; Vâhidî, *Esbâb*, 225; İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 3/315.

ürperip tiksindiler. Ebû Tâlib başka bir şey söylemesini istedi. Ancak Hz. Peygamber güneşi getirip eline koysalar da başka söz söylemeyeceğini belirtti.⁵⁴

2.4. Hz. Peygamber'e Şair ve Kâhin Demesi

Müşriklerin önde gelenleri, Hz. Peygamber'le olan sözlü mücadelelerinde onu alaya almayı ve onun risâleti hakkında insanları yanıltmak için ona çeşitli ithamlarda ve iftiralarda bulunmayı ihmal etmiyorlardı. Mukâtil b. Süleyman (ö. 150/767), Allah'ın Hz. Peygamber'e şiir öğretmediğinden bahseden Yâsîn suresinin 68. âyetini⁵⁵ tefsir ederken bu âyetin "*Kur'ân şiirdir*" diyen Ukbe b. Ebû Mu'ayt ve arkadaşları hakkında indiğini nakleder.⁵⁶ Mukâtil, yine Kur'ân'ın şair ve kâhin sözü olmadığını ifade eden el-Hâkka suresinin 41-42. âyetlerini⁵⁷ tefsir ederken Ebû Cehil'in Hz. Peygamber'e mecnun, Velîd b. el-Muğîre'nin sihirbaz, Nadr'ın kâhin, Ubey'in kezzâb (çok yalancı) ve Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın da ona şair dediğini nakleder.⁵⁸ Zühaylî (ö. 2015) de aynı âyetleri tefsir ederken Ukbe'nin Hz. Peygamber'e kâhin dediğini ifade eder.⁵⁹ İki sure arasındaki nüzul zamanı hesap edildiğinde Ukbe ve arkadaşlarının Mekke döneminde Hz. Peygamber'e şair demeye uzun bir müddet devam ettiği anlaşılmaktadır. Ukbe'nin de içinde olduğu müşriklerin önde gelenleri bu tür yaftaları kullanmaktan çekinmiyorlardı. Aslında söyledikleri bu sözlerin birer iftira olduklarını kendileri de biliyorlardı. Nitekim İbn İshak'ın aktardığına göre Hz. Peygamber hakkında çeşitli ithamlarda bulunan müşriklere Velid b. Muğîre, Hz. Peygamber'in kâhin, şair ve kâhin olmadığını, zira bu hususların Hz. Peygamber'den uzak olduğunu açıkça itiraf etmişti. Onun kişiyle ailesinin arasını açan bir kişi olduğundan hareketle ona sihirbaz denmesinin daha uygun olacağını önermişti.⁶⁰ Aslında müşrikler, geliştirmeye çalıştıkları şair, kâhin, mecnun ve sihirbaz gibi söylemleri bir propaganda aracı olarak kullanıyorlardı. Müşriklerin ona mecnun demesi daha çok onu alaya alma maksatlıydı. Çünkü konuşarak veya tartışarak onu ve davasını alt edemeyeceklerini anlayan inkârcılar, onun halk nezdindeki itibarını ve etkisini kırmak ve tebliğinin değerini düşürmek için onunla "deli, fitneci, uğursuz" şeklinde alay etmeye ve alçaltıcı vasıflarla anmaya başladılar.⁶¹ Şair ve kâhin gibi söylemler ise daha çok Hz. Peygambere gelen vahyi reddetme/inkâr etme amaçlıydı. Onlar, Hz. Peygamber'in okuduğu âyetleri vahyin bir ürünü değil de şiir, sihir, büyü ve kehanet tarzı bir olgunun ürünü olduğu propagandası yaparak onun Allah'ın gönderdiği bir elçi olamayacağını toplumda yaymaya çalışıyorlar ve bu şekilde onun toplum

⁵⁴ Vâhidî, *Esbâb*, 225.

⁵⁵ Yâsîn suresi Hz. Osman'ın mushafına göre 41, İbn Abbas'ın mushafına göre 39. sırada ve el-Furkân suresinden önce indirilmiştir. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 87. Bu da bu olayın Ukbe'nin kelime-i şahadet getirmesi olayından önce olduğuna işaret etmektedir.

⁵⁶ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 3/584.

⁵⁷ el-Hâkka suresi Hz. Osman'ın mushafına göre 78, İbn Abbas'ın mushafına göre 75. sırada inmiştir. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 87. Nüzûl sırası esas alındığında bu olay Kehf suresinin inişinden yani Hz. Peygamber'e karşı Ehl-i kitap'tan yardım isteme olayından sonra gerçekleştiğine işaret eder. Bu da Ukbe ve arkadaşlarının Hz. Peygamber'e şair demeye devam ettiğini göstermektedir.

⁵⁸ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 4/425.

⁵⁹ Vehbe ez-Zuhaylî, *Tefsîrû'l-Münîr*, (Dımaşk: Dârü'l-Fikr, 2009), 15/110.

⁶⁰ İbn İshâk, *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzî*, 150-151.

⁶¹ İbrahim Yıldız, *Kur'an'da Psikolojik Şiddet* (İstanbul: Kitap dünyası Yayınları, 2021), 122.

nezdindeki itibarını düşürmeye gayret ediyorlardı. Böylelikle ona karşı bir çeşit itibar suikastı yapıyorlardı. Ukbe de bunun en önemli aktörlerinden birisiydi.

2.5. Ukbe'nin Kelime-i Şehadet Getirmesi Olayı

Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın kelime-i şehadet getirmesi olayı tarih ve tefsir kaynaklarında detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Mücâhid (ö. 103/721), Mukâtil, San'ânî (ö. 211/826-827) ve Râzî (ö. 606/1210) gibi müfessirler bu olayı ahirette zalim kimsenin ellerini ısırarak falanca kimseyi değil de keşke peygamberi dost edinseydim şeklinde duyacağı pişmanlığı anlatan Furkan suresinin 27. âyetinin sebep-i nüzûlü olarak da naklederler. Kaynaklarda bu olay kısaca şöyle zikredilir. Ukbe ile Ubey b. Halef cahiliye döneminde birbirlerinin yeminli dostu idiler.⁶² Ukbe aynı zamanda Hz. Peygamber'in meclisinde çok bulunan birisiydi.⁶³ Ukbe ne zaman bir seferden dönse Hz. Muhammed de dâhil olmak üzere kavminin eşrafını yemeğe davet ederdi. Yine bir seferden dönmüştü. Âdeti olduğu üzere bir yemek hazırladı ve Mekkelileri yemeğe davet etti. Davetlileri arasında Hz. Peygamber de bulunuyordu. Gelen misafirler yemeğe buyur edilince Hz. Peygamber Ukbe'ye: "*Sen, Allah'tan başka ilah olmadığına, benim de O'nun rasûlü olduğuma şehadet getirmediğin müddetçe senin yemeğini yemeyeceğim.*" dedi. Ukbe kelime-i şehadeti getirdi. Böylece Hz. Peygamber onun yemeğinden yedi. Bu ziyafete Ubey b. Halef katılmamıştı. Ubey, Ukbe'nin kelime-i şehadet getirdiğini haber alınca ona dininden çıkıp çıkmadığını sordu. Ukbe de yemin ederek dininden çıkmadığını ifade edip olayı izah etti.⁶⁴ Bunun üzerine Ubey, arkadaşı Ukbe'ye Hz. Peygamber'i inkâr etmedikçe,⁶⁵ onun yüzüne tükürmedikçe⁶⁶ ve boynuna basmadıkça⁶⁷ yüzünün kendi yüzüne haram olduğunu⁶⁸ ve ondan asla razı olmayacağını⁶⁹ belirtti. Bunun üzerine Ukbe, Hz. Peygamber'e gitti, onun yüzüne tükürdü ve ona hakaretler etti.⁷⁰

Bu olayın tam olarak hangi tarihte gerçekleştiği kaynaklarda ifade edilmese de olayın el-Furkân suresinin 27. âyetinin nüzûl sebebi olarak anlatılması, sûrelerin iniş sırası esas alındığında Hz. Peygamber'e ebter demesi ve Hz. Peygamber'i İslam'dan vazgeçirmeye çalışması hadisesinden sonra gerçekleşmiş olabileceğine işaret etmektedir.⁷¹ Ukbe'nin kelime-i şehadet getirme olayını birkaç yönden

⁶² Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydullâh İbn Şihâb ez-Zührî, *el-Meğâzi'n-Nebeviyye*, thk. Süheyl Zekkâr, (Dimaşk: Dârü'l-Fikr, 1981), 69; Abdürrezzâk San'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, thk. Müslim Muhammed (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1989), 2/68.

⁶³ Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Abdullah Mahmûd (Beyrut: Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî, 2002), 3/232; Vâhidî, *Esbâb*, 344; Râzî, *Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî*, 24/75.

⁶⁴ Mücâhid, *Tefsîrü Mücâhid*, 182; Belâzürî, *Ensâb*, 1/156; İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm*, 8/2683-2686; Vâhidî, *Esbâb*, 344; Râzî, *Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî*, 24/75.

⁶⁵ Belâzürî, *Ensâb*, 1/156.

⁶⁶ Mukâtil, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 3/232; San'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 2/68; Belâzürî, *Ensâb*, 1/156; İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm*, 8/2683-2686; Vâhidî, *Esbâb*, 344, 278-279; Râzî, *Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî*, 24/75.

⁶⁷ Vâhidî, *Esbâb*, 344, 278-279; Râzî, *Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî*, 24/75.

⁶⁸ Mukâtil, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 3/232; İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm*, 8/2683-2686; Belâzürî, *Ensâb*, 1/156;

⁶⁹ San'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 2/68; Vâhidî, *Esbâb*, 344, 278-279; Râzî, *Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî*, 24/75.

⁷⁰ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm*, 8/2683-2686; Vâhidî, *Esbâb*, 344, 278-279.

⁷¹ el-Furkân suresi Hz. Osman'ın mushafına göre 42, İbn Abbas'ın mushafına göre 40. sırada inmiştir. Bu da bu olayın 36. veya 38. sırada olan Sâd suresinden yani Ukbe'nin

değerlendirmek mümkündür. İlk akla gelen hususa göre Ukbe b. Ebû Mu'ayt, kelime-i şehâdeti getirerek Müslüman oldu. Daha sonra arkadaşını (Ubey'i) razı etmek için tekrar küfre dönüp irtidat etti. Vâhidî, Şa'bî'nin (ö. 104/722) meseleyi bu şekilde izah ettiğini belirtir.⁷² Konuya diğer bir yönden bakılacak olursa Hz. Peygamber risâlet öncesindeki arkadaşlık hatırını öne çıkararak Ukbe'yi İslam'a davet etmiş, Ukbe de bu dostluk hatırına kelime-i şehadeti söylemişti. Ancak bu kelimeleri kalbiyle inanarak söylememişti. Bu anlamda Mücâhid, Ukbe'nin "*Ben onu (kelime-i şehadeti) söyledim ancak içimde bir şey yoktu*"⁷³ sözünü ve Belâzürî de Ukbe'nin "*Ben ona inanmadığım sözü (kelime-i şehadeti) söyledim*"⁷⁴ dediğini nakleder. Bu sebeple Ukbe kelime-i şehadeti inanarak söylemediği için İslam'a henüz girmiş değildi. Zira Hz. Peygamber, kelime-i şehadeti ancak kalbiyle inanarak söyleyen kişinin İslam'a gireceğini ifade etmiştir.⁷⁵ Şurası da var ki Ukbe, inanarak söylemese de İslam'a girme adına yine de büyük bir adım atmıştı. Ancak o diğer yakın arkadaşı (yeminli dostu) Ubey'in etkisinde kaldı ve onu memnun etmek için söylediği şahadet sözünden geri döndü.⁷⁶ Hz. Peygamber'e düşmanlık yapan Mekkeli müşriklerin saflarında yer almaya devam etti. Burada arkadaşlık ve dostluk hatırının ne kadar önemli olduğunu ve insanların hayatlarında önemli kararlar almasında ne kadar etkili olduğunu görmek de mümkündür. Meselenin başka bir boyutu da Ukbe'nin psikolojik ve kişilik yönüyle ilgilidir. Bu yönden meseleye bakıldığında onun aşırı bir gurur ve kibir içinde olduğu görülür. O sırf Mekkeliler arasında "Muhammed, Ukbe'nin yemeğinden yemedi" diye bir dedikodunun çıkmaması ve yayılmaması için kelime-i şahadet getirmişti. Yani kendisini öyle asil ve büyük görüyordu ki hiç kimse onun sofrasından yemek yemeden kalkamaz ve onun davetini reddedemezdi. Hz. Muhammed dahi olsa bu şekilde onun gururunu rencide edemezdi. Vâhidî'nin nakline göre Ukbe'nin Ubey'e "*onun evimden yemek yemeden çıkmasından utandım*"⁷⁷ demesi ve Belâzürî'nin bir rivayetine göre Ukbe'nin: "*Eğer ben onu davet etmezsem, davet ettiğimde de yemeğimi yemezse beni kınarlar.*"⁷⁸ demesi buna işaret etmektedir. Bu sebeple Ukbe'nin gururu ve kibri için putperestlik inancına aykırı olduğunu bildiği halde inanmasa bile kelime-i şahadeti getirmekten çekinmeyen bir şahsiyete sahip olduğunu söylemek mümkündür.

2.5. Hz. Peygamber'le ve Müminlerle Alay Etmesi

Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber ve Müslümanlarla alay ediyorlardı. Bunların arasında Ukbe de bulunuyordu. Kur'an'ı baştan sona kadar tefsir eden ilk müfessir olan Mukâtil b. Süleyman, el-Furkân suresinin 20. âyetini⁷⁹ izah ederken Ukbe b. Ebû

Hiz. Peygamber'i İslam'dan vazgeçirmeye davet etmesi olayından ve 39. veya 41. sırada indirilen Yâsîn suresinden yani Hiz. Peygamber'e şair demesinden sonra gerçekleştiğine işaret eder. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 86.

⁷² Vâhidî, *Esbâb*, 344.

⁷³ Mücâhid, *Tefsîrü Mücâhid*, 182.

⁷⁴ Belâzürî, *Ensâb*, 1/156.

⁷⁵ Hiz. Peygamber kelime-i şahadetle ilgili olarak şöyle buyurmuştur. "*Kim kalbiyle tasdik ederek Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resülü olduğuna şahadet ederse Allah onu cehenneme haram kılar.*" Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî, el-Câmiu'l-Müsnedu's-Sahîh*, thk. Merkezü'l-Bühûs. 10 Cilt. (Beyrut: Dârü't-Te'sîl, 1433/2012.), el-İlm, 49 (No: 132).

⁷⁶ İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 8/2683-2686; Vâhidî, *Esbâb*, 344.

⁷⁷ Vâhidî, *Esbâb*, 344.

⁷⁸ Belâzürî, *Ensâb*, 1/156.

⁷⁹ el-Furkân suresi Hiz. Osman'ın mushafına göre 42, İbn Abbas'ın mushafına göre 40. sırada ve 39. veya 41. Sırada inen Yâsîn suresinden sonra inmiştir. İsmail Cerrahoğlu,

Mu'ayt, Ebû Cehil, Ümeyye, Velid ve Süheyl gibi müşriklerin Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Zerr, 'Ammâr, Bilâl, Suheyb, 'Âmir b. Fuheyre, Ebû Huzeyfe'nin kölesi Sâlim, Hz. Ömer'in kölesi Mihca', el-Hadramî'nin kölesi Cebr ve arkadaşları gibi güçsüz Müslümanlarla alay ederek "*Muhammed'e tabi olan şu kimselere de bir bakın. Bunlar bizim azatlarımız, hizmetkârlarımız ve her kabilenin rezil/ayak takımı adamlarıdır. Aşağılayın onları*"⁸⁰ dediklerini nakleder.

Kurtubî (ö. 671/1273) de söz konusu âyetleri tefsir ederken Mukâtil'in nakline göre bu surenin Ukbe ve arkadaşları hakkında indiğini ve onların bu güçsüz Müslümanları gördüklerinde "*Müslüman olup da bunlar gibi mi olalım*"⁸¹ dediğini aktarır. Kurtubî, Furkân suresinden çok zaman sonra indirilen ve müminleri alaya alanlardan bahseden el-Mutaffifîn suresinin 29-36. âyetlerini⁸² açıklarken yine Ukbe ve arkadaşlarının bu alaycı tutumlarından bahseder. Ukbe gibi müşriklerin zayıf müminleri gördüklerinde alaycı bir ifadeyle onlara güldüklerini, yanlarından geçerken kaş göz işaretleri yaparak onlarla alay ettiklerini ve Müslüman olmaları sebebiyle onları ayıpladıklarını ifade eder.⁸³ Râzî, el-Mutaffifîn suresindeki bu âyetlerin, Ebû Cehil ve Velîd gibi müşriklerin Ammâr, Bilâl ve Süheyb gibi fakir Müslümanlarla alay etmeleri sebebiyle indiğini de nakleder.⁸⁴ İki surenin inişi arasındaki zaman dilimi hesap edildiğinde bu durum Ukbe ve arkadaşlarının Hz. Peygamber ve ashabıyla alay etmelerini uzun bir müddet devam ettirdiğini göstermektedir.

2.6. Ukbe'nin Hz. Peygamber'e Karşı Ehl-i Kitap'tan Yardım İstemesi

Hz. Peygamber'in davetini engellemek isteyen müşrikler sık sık bir araya gelerek yeni stratejiler geliştiriyorlardı. Yine bir defasında bir araya geldiler ve Hz. Peygamber'e karşı aleyhte propaganda oluşturabilecek bir malzeme bulmanın yolları üzerinde konuştular. Böyle bir malzemeyi Yahudilerden elde edebileceklerini düşündüler. Bunun için aralarından iki kişinin Medine'ye gönderilmesine ve Hz. Muhammed'le mücadele etme kapsamında kendi lehlerinde kullanmak üzere onlardan bazı bilgi ve yöntemler öğrenmesine karar verdiler.

İbn İshâk (ö. 151/768), İbn Hişâm (ö. 218/833), Râzî ve İbn Kesîr'in naklettiği bilgilere göre Kureyş, Hz. Peygamber'in durumunu Yahudi hahamlara sormak için Ukbe ve Nadr b. Hâris'i Medine'ye gönderdiler. Medine'ye giden bu iki kişi burada Yahudî hahamlarla görüştüler. Onlara durumu ve Hz. Peygamber'in vasıflarını anlattılar. Yahudi hahamları, Hz. Muhammed'e Ashâb-ı Kehf, Zülkarneyn ve ruh konusunda üç soru sormalarını, bunları cevaplaması halinde ona uymalarını, bilmediği takdirde ona istedikleri şeyi yapmalarını tavsiye ettiler. Ukbe ve Nadr, Yahudilerden bu bilgileri aldıktan sonra Mekke'ye döndüler. Kendilerini bekleyen Kureyşlilerle görüşüp Hz. Peygamber'in yanına geldiler. Ona: "*Ey Muhammed, bize haber ver bakalım*" diyerek Yahudi hahamlardan öğrendikleri üç soruyu sorarak onu

Tefsir Usûlü, 87. Bu da bu olayın Ukbe'nin kelime-i şahadet getirmesi olayından sonra gerçekleştiğine işaret eder.

⁸⁰ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 3/230.

⁸¹ Kurtubî, *el-Câmi*, 15/391.

⁸² el-Mutaffifîn 83/30-32. Bu sure, Hz. Osman'ın mushafına göre 86, İbn Abbas'ın mushafına göre 83. sırada inmiştir. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 87.

⁸³ Kurtubî, *el-Câmi*, 22/155.

⁸⁴ Râzî, *Tefsîrül-Fahri'r-Râzî*, 31/102.

sıkıştırılmaya ve zor durumda bırakılmaya çalıştılar. Müşriklerin sorularına cevap niteliğinde Kehf suresi ve İsrâ suresinin 85. âyeti indirildi.⁸⁵

İbn Sa'd bu konuda İbn Abbas'tan gelen bir rivayete yer verir ki, bazı detaylarıyla diğer rivayetlerden ayrılır. Bu rivayete göre Yesrib'e giden Ukbe ve Nadr, Yahudilere Hz. Peygamber'in vasıflarını sordular. Onlar da onun vasıflarını anlattılar ve onun yetim olduğu, toplumun önde gelenleri arasında bulunmadığı, Rahman'ın elçisi olduğunu söylediği, toplumun gerisinde olanların ona tabi olduğu gibi hususlardan bahsettiler. Bunun üzerinde Yahudi bir âlim Tevrat'ta vasıfları bahsedilen peygamberin bu kişi olduğunu ve ona en çok düşmanlık yapanların ise onun kavmi olduğunu ifade etti.⁸⁶

Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın Yahudilerden fikir almasının arkasındaki temel nedenin nübüvvetin mahiyetini araştırmak değil, Hz. Peygamber'i halk arasında küçük düşürecek fikirlere sahip olmak, Hz. Peygamber aleyhinde yeni propaganda malzemesi elde etmek, Hz. Peygamber'in imajını ve güvenilirliğini insanlar nazarında sarsmak ve böylelikle İslam dininin yayılmasını engellemek olduğunu söylemek mümkündür.⁸⁷ Eğer niyetinde gerçekten Hz. Peygamber'in risâletinin mahiyetini anlamak ve araştırmak olsaydı Yahudilerden öğrendiği soruların cevabını Hz. Peygamber'den aldığı zaman iman edenlerden olurdu veya en azından onu alaya almazdı.

Mekke'de müşrikler müslümanlara karşı sosyal ve ekonomik bir boykot uygulamışlardı. Hâşimoğulları ve Muttaliboğullarını Şi'bu Ebû Tâlib denilen bölgeye adeta hapsedmişlerdi. Onlarla kız alıp vermeme, alışveriş yapmama, konuşmama, oturup kalkmama üzerine aralarında anlaşma yapmışlar ve bu anlaşmalarını yazılı bir metin haline getirerek Kâbe'nin duvarına asmışlardı.⁸⁸ Böyle bir boykot uygulama fikrini acaba nereden almışlardı? Bazı araştırmacılar Medine'ye giden Ukbe ve Nadr'ın, boykot fikrini Yahudilerden almış olabileceklerini ifade etmişlerdir. Buna göre bu dönemde Yahudilerin, kendi içlerinde suçlu olan bazı kimseleri toplumdaki dışlamak ve tecrit etmek amacıyla "herem" denilen bir tür ceza uyguladıklarını, Medine'ye giden Ukbe ve Nadr'ın da Yahudilerin uyguladıkları bu herem cezasının bir benzerini alıp Mekke'ye taşımış olabileceğini ve bu suretle Hz. Muhammed ve Müslümanlara yönelik boykotun uygulanmış olabileceğini ifade etmişlerdir. Nadr'ın boykot yazısını yazan isim olmasını da bunun bir delili olabileceğini belirtmişlerdir.⁸⁹ İlk dönem İslam tarihçilerinden İbn Hişâm'ın, Ukbe ve Nadr'ın Yahudilerle görüşmesi olayının Müslümanlara uygulanan boykot olayından önce olduğunu zikretmesi

⁸⁵ İbn İshâk, *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzî*, 201-202; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/300-302; Râzî, *Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî*, 31/102; Ebû'l-Fidâ' İsmâîl İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Abdullah et-Türkî (Cîze: Dâru Hicr, 1997), 4/132-133; Kehf suresi Hz. Osman'ın mushafına göre 69, İbn Abbas'ın mushafına göre 66. sırada inmiştir. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 86. Bu da bu olayın Furkân suresinin inişinden yani Ukbe'nin Hz. Peygamber'le ve müminlerle alaya almaya başlaması olayından sonra gerçekleştiğine işaret etmektedir.

⁸⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/139.

⁸⁷ Aktürk, *Öldürülmeleri Emredilenler*, 39.

⁸⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/350-351; İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/177-179; Taberî, *Târîh*, 2/341; Sarıçam, *Hiz. Muhammed*, 106.

⁸⁹ Fatma Beyza Köse, "Bir Entelektüel Müşrik: Nadr b. el-Hâris el-Abderî ve Mücadelesi", *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2018), 77; Nuh Arslantaş, "Hz. Peygamber'in Çağdaş Yahudilerin Sosyo-Kültürel Hayatlarına Dair Bazı Tespitler", *İSTEM* 11 (2008), 33-35.

tarihsel süreç açısından bu duruma bir delil olarak da gösterilebilir.⁹⁰ Ancak biz boykot uygulamasının herem cezasından alınmış olabileceği yorumuna katılmıyoruz. Zira ilk dönem siyer kaynaklarında boykotu herem cezasıyla ilişkilendiren herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca müşriklerin boykot uygulama fikrini Yahudilerden alma gereksinimi yoktu. Zaten kabile hayatında “hal” denilen büyük bir ceza vardı. Kurallara ve geleneklere uymayan, kabileyeye zarar veren ve kabilenin şerefine leke düşürenler “hal” cezasına çarptırılarak kabileden dışlanır, himayelerine son verilir ve akrabalık bağları koparılırdı. Bu cezayı alan kişilere halî, tarîd veya la’în denilir ve bunların durumları hac ve panayır mevsimlerinde halka ilan edilirdi. Örneğin Sehmlî Râfi’ b. Kays işlediği suçtan dolayı kabilesi tarafından böyle bir cezaya çarptırılmıştı.⁹¹ Hakem kararıyla şehirden uzaklaştırılanlar da oluyordu. Örneğin Ukbe’nin dedelerinden Ümeyye, Haşim’le olan anlaşmazlığı nedeniyle hakem kararıyla Mekke’den çıkarılmış ve on yıl Şam’da yaşamak zorunda kalmıştı.⁹² Dolayısıyla bu tür uygulamalar Araplara yabancı değildi. Mekkeli liderler Ebû Talib’e gelerek Hz. Peygamber’i öldürmek üzere kendilerine teslim etmesini istediler. Ebû Talip bu isteklerine karşı sert tepki gösterince farklı bir baskı metodu olarak boykot kararı aldılar.⁹³ Bir anlamda, Ebu Talib yeğenini himaye etmeye son vermediği için Kureys aslında Hâşimoğullarını cezalandırmak ve bu şekilde onları sıkıştırarak Hz. Peygamberi kendilerine teslim etmeye zorlamak istiyordu.

2.8. Hz. Peygamber’e Beşer Demesi

Mukâtil’in nakline göre Ukbe b. Ebû Mu’ayt, Ebû Cehl ve Velîd b. el-Muğîre gibi müşrikler Hz. Peygamber’e “Allah peygamber olarak melekleri değil de bir beşeri mi gönderdi. Yemek yiyor, su içiyor.” dediler. Onların bu sözleri üzerine Allah’ın Hz. Peygamber’den önce de birtakım erkekleri peygamberler olarak gönderdiğini anlatan en-Nahl suresinin 43. âyetini indirildi.⁹⁴ Mukâtil, yine aynı kişilerin kendi aralarında gizlice “Bu Muhammed ancak sizin gibi bir beşerdir. Göz göre göre bu sihre mi kapılacaksınız” demeleri üzerine el-Enbiyâ suresinin 3. âyetinin nâzil olduğunu bildirir. En-Nahl ve el-Enbiyâ surelerinin Kehf suresinden sonra indirilmesi, bu olayın Ukbe’nin Yahudilerle görüşmesi olayından sonra gerçekleştiğine işaret etmektedir.⁹⁵

2.9. Hz. Peygamber’i Himayesiz Bırakma ve Yalnızlaştırma Çabası

İbn Sa’d, Ukbe’nin Hz. Peygamber’i yalnızlaştırma çabasıyla ilgili Abdullah b. Sa’lebe’nin bir rivayetini aktarır. Buna göre Ebû Tâlib ve Hz. Hatîce’nin art arda gelen vefatına çok üzülen Hz. Peygamber bir müddet evine kapanmıştı. Ara sıra çıktığında da müşriklerden daha fazla eziyet görüyordu. Ebû Tâlib’in vefatından sonra

⁹⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/300, 351.

⁹¹ İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, 195; Casim Avcı – Recep Şentürk, “Kabile”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/30-32; Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, 131.

⁹² İbn Kuteybe, *el-Me’ârif*, 319.

⁹³ Belâzürî, *Ensâb*, 1/265-267; Mehmet Azimli, Mekke Dönemindeki Boykot Yılları Üzerine Bazı Mülahazalar”, *İSTEM* 4/7 (2006), 56; İsrail Balcı, “Kâbe’ye Asılan Boykot Sayfasının Tahrifiyle İlgili Rivayetlerin Tahlili”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* VI/3 (2006), 43.

⁹⁴ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 2/470.

⁹⁵ En-Nahl suresi Hz. Osman’ın mushafına göre 79, İbn Abbas’ın mushafına göre 67. sırada, el-Enbiyâ suresi Hz. Osman’ın mushafına göre 73, İbn Abbas’ın mushafına göre 70. sırada yani her ikisi de Kehf suresinden sonra indirilmiştir. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 86.

Hâşimoğullarının liderliğine Ebû Leheb geçmişti. Hz. Peygamber'e yapılan eziyetler artınca bu durum Ebû Leheb'in bile onuruna dokunmuştu. Hem liderliğin hem de kabilecilik anlayışının etkisiyle Hz. Peygamber'i himayesine aldığını Mekke'de ilan etti. Bir defasında İbnü'l-Gaytala adlı bir müşrikin Hz. Peygamber'e açıktan açığa sövmesine ve hakaret etmesine dayanamayan Ebû Leheb ona haddini bildirdi. Adam Ebû Leheb'in Sabîleştiğini söyleyerek yaygara kopardı ve onu Kureyşlilere şikâyet etti. Kureyşliler Ebû Leheb'e geldiler. Onun dinini sorguladılar ve Hz. Peygamber'i korumaktan vaz geçmesini talep ettiler. Ebû Leheb onlara dininden dönmediğini ancak yeğeni olduğu için onun haksızlığa uğramasından rahatsız olduğunu, yani bunun bir kabile ve akrabalık dayanışması olduğunu bildirdi. Müşrikler onu hepten karşılama almamak ve onun İslam'a yönelmesini engellemek için onun gururunu okşayan sözler söylediler. Akrabalığın gereğini yerine getirdiğini ifade ederek üzerine fazla yüklenmediler. Aradan birkaç gün geçtikten sonra Kureyşliler Ebû Leheb'in bu himayeden vazgeçmesi için bir plan kurdular. Bu planın aktörü Ukbe b. Ebû Mu'ayt ve Ebû Cehil idi. Bu ikisi Ebû Leheb'e gelerek babası Abdulmuttalib'in ahiretteki konumu konusunu gündeme getirerek onu Hz. Peygamber'e karşı kışkırttılar. Bunun üzerine Ebû Leheb Hz. Peygamber'in yanına gidip ona "Ya Muhammed, Abdulmuttalib ateşe mi girecek?" diye sordu. Hz. Peygamber "Evet. Her kim Abdulmuttalib'in öldüğü dini üzere ölürse ateşe girecektir" dedi. Buna çok kızan Ebû Leheb "Hayır, Vallahi böyle söylediğin müddetçe sana düşman olmaya devam edeceğim" dedi ve onun üzerindeki himayesini kaldırdı. Ebû Leheb'in himayesinin kalkmasından sonra Hz. Peygamber Tâif'e Sakif kabilesine İslam'ı anlatmaya giderek⁹⁶ farklı bir himaye arayışına girdi.

Ukbe ve Ebû Cehil'in bu girişimleri sonucunda Hz. Peygamber Mekke'de himayesiz kaldı. Himaye kararından vazgeçen Ebû Leheb Hz. Peygamber'e olan düşmanlığına devam etti.⁹⁷ Böylece Hz. Peygamber'i yalnızlaştırma ve korumasız bırakma konusunda Ukbe önemli bir görev ifa etmiş oldu. Ukbe'nin atmış olduğu bu adım müşriklerin lehine önemli bir zaferdi. Bu durum yalnızlaştırılan ve himayesiz bırakılan Hz. Muhammed'e suikast düzenlemek için de önemli bir zemin oluşturuyordu. Bundan sonraki süreçte de müşriklerin Dârünnedve'de toplanıp Hz. Peygamber'i öldürme kararı almalarında bu uygun zeminin önemli bir rolü vardır. Hz. Peygamber ve inananlar açısından ele alındığında ise bu durumun hem Hz. Peygamber'i Mekke dışında İslam'ı kabul edecek yeni bir şehir arayışına sevk etmesi hem de hicreti zorunlu hale getirmesi açısından da bir etki oluşturduğu düşünülebilir.

3. Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın Fiilî Mücadelesi

3.1. Hz. Peygamber'in Kapısının Önüne Pislilik Atması

Ukbe, Hz. Peygamber'e sadece sözlü olarak sataşmıyor, fırsatını bulduğunda ona fiilî olarak saldırmaktan da çekinmiyordu. Aslında Ukbe Resûlullah'ın komşusuydu. Ukbe'nin evi, Hz. Peygamber'in Hz. Hatîce ve çocuklarıyla yaşadığı evin yakınında bulunuyordu. İbn Sa'd, Ukbe'nin komşuluğu hakkında Hz. Âişe'nin bir rivayetine yer vermektedir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber bir defasında şöyle demişti: "Ben iki komşunun Ebû Leheb'in ve Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın kötülüğü arasında kalmıştım. Bazen hayvan pisliği getirip evimin önüne koyarlardı. Hatta bazen attıkları pisliği, getirip benim kapıma koyarlardı." Resûlullah (sas), kapıya çıkar ve "Ey

⁹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/179-180; Montgomery Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, çev. Rami Ayas - Azmi Yüksel (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1986), 146.

⁹⁷ Pırlanta, *Ebû Süfyân Örneği*, 79.

*Abdumenâfoğulları! Hangi komşu bunu yapar?" derdi ve sonra kaldırıp yola atardı."*⁹⁸ Ezrakî (ö. 250/864) hicri 3. asırda Dârülherâbize denilen Ukbe'nin ailesinin evinin yerini detaylı bir şekilde tarif eder.⁹⁹

Belâzürî ve İbnü'l-Esîr, Ukbe'nin Hz. Peygamber'in kapısının önüne pislik dökmesiyle ilgili bir olaydan bahseder. Buna göre Ukbe bir gün bir zembile/torbaya doldurduğu pisliği Hz. Peygamber'in kapısının önüne dökene Tuleyb b. 'Umeyr¹⁰⁰ onu gördü ve onu engelledi. Pislik dolu zembili elinden alıp Ukbe'nin başından aşağı döktü ve kulaklarından çekti. Bu duruma hiddetlenen Ukbe, Tuleyb'e yapıştı ve onu çeke çeke annesi Ervâ'nın yanına götürdü. Onu annesine şikâyet etti. Ervâ "Çok iyi yapmış! Muhammed dayısının oğludur. Elbette yapacak" diyerek Ukbe'ye çıkıştı ve sözlerine şunları ekledi: "Mallarımız, canlarımız Muhammed'in yoluna fedâ olsun!"¹⁰¹ Bu hadise Ukbe'nin kötü komşuluğuna bir örnek olması açısından dikkate değer bir husustur. Ukbe, Hz. Peygamber'e karşı yaptığı bu gibi eylemlerle hem ona olan kin ve nefretini açıkça ortaya koyuyor, hem ona psikolojik baskılar yapıyor ve hem de muhtemelen yaptığı bu gibi işleri müşrikler arasında anlatarak Hz. Peygamber hakkında alay ve eğlence malzemesi üretmiş oluyordu. Ukbe yaptığı hakaretlerle onu halkın gözünden düşürmeye çalışıyor, onun sözleri dinlenilmeye layık olmayan, basit ve değersiz bir kişi olduğu imajını vermeye gayret ediyordu.¹⁰²

3.2. Hz. Peygamber'in Yüzüne Tükürmesi

Kaynaklarda Ukbe'nin, Hz. Peygamber'in itibarını zedelemek, onu rencide etmek, ona hakaret etmek, Mekke'de gündem oluşturmak ve Hz. Peygamberin alaya alınacağı bir malzeme üretmek amacıyla onun yüzüne tükürdüğü bir olaya yer verilmiştir. Bu durum Ukbe'nin kelime-i şahadet getirmesi olayında yaşanmıştır. Ki bu meselenin detayları yukarıda anlatılmıştır. Burada Ukbe'nin, yakın arkadaşı Ubey b. Halef'in tahriklerine kapılarak bu eylemi gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür.¹⁰³ Vâhidî, eserinde bu hadiseyi anlatırken Dahhâk'tan gelen farklı bir rivayete de yer vermiştir. Burada Ukbe'nin Hz. Peygamber'e doğru attığı tükürüğün geri dönerek Ukbe'nin iki yanağına yapıştığı, o tükürüklerin adeta birer ateş parçası gibi onun yüzlerini yaktığı ve bu yanık izlerinin ölünceye kadar Ukbe'nin yüzünde kaldığı ifade edilmiştir.¹⁰⁴

3.3. Hz. Peygamber'e Sataşması

Ukbe bir taraftan kötü komşuluğunu devam ettirirken bir taraftan da Kâbe'de ibadet eden Hz. Peygamber'e saldırmak ve ona hakaretler etmekten de geri durmuyordu. İbn Seyyidünnâs (ö. 734/1334) bu konu ile ilgili olarak Hz. Osman'ın gözyaşları içinde anlattığı bir hadiseye yer vermektedir. Buna göre Hz. Peygamber bir gün Kâbe'yi tavaf ediyordu. O esnada Ukbe, Ebû Cehil ve Ümeyye b. Halef de Kâbe'nin

⁹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/171.

⁹⁹ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, 2/243.

¹⁰⁰ Tuleyb b. 'Umeyr: Hz. Peygamber'in halası Ervâ'nın oğludur. Dârü'l-erkam'da Müslüman olmuştur. (Mahmut Kavaklıoğlu, "Tuleyb b. Umeyr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/362).

¹⁰¹ Belâzürî, *Ensâb*, 1/166-167; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/595.

¹⁰² Yıldız, *Kur'an'da Psikolojik Şiddet*, 145.

¹⁰³ San'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 2/68; İbn Ebû Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 8/2683-2686; Vâhidî, *Esbâb*, 344, 278-279.

¹⁰⁴ Vâhidî, *Esbâb*, 344; Erkan Çakır, *Vahye İtirazlar (Furkan Suresi Örneği)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 51.

Hicr bölgesinde oturuyordu. Yanlarından geçen Hz. Peygamber'e nahoş sözler söylediler. Hz. Peygamber rahatsız oldu. Olumsuz bir olayın olacağını anlayan Hz. Osman ve Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in yanına gelerek onu aralarına aldılar. Beraberce tavaf ediyorlardı. Tavafın dördüncü şavtına başladıklarında, Ebû Cehil yerinden fırlayarak Hz. Peygamber'in yakasını tutmak istedi. Hz. Osman hemen korumaya geçerek Ebû Cehil'in göğsünden itti ve onu sırt üstü yere düşürdü. Bunun üzerine Ümeyye ve Ukbe de saldırıya geçti. Hz. Ebû Bekir, Ümeyye'yi, Hz. Peygamber de Ukbe'yi defedip uzaklaştırdı."¹⁰⁵ Ukbe ve arkadaşları bu tutumlarıyla Hz. Peygamber'in Kâbe'de rahatça ibadet etmesine engel oluyorlardı.

3.4. Hz. Peygamber Secdedeyken Ayağıyla Onun Boynuna Basması

Ukbe fırsatını bulduğunda Hz. Peygamber'e eziyet etmekten çekinmiyordu. Belâzürî'nin anlattığına göre Ukbe bir defasında ayağıyla Hz. Peygamber'in boynuna basmıştı. Bu durum Hz. Peygamber'i çok zor durumda bırakmış ve üzmüştü. Aradan yıllar geçse de bu elim hadiseyi unutamamıştı. Nitekim Hz. Peygamber Bedir Savaşı'ndan sonra Ukbe hakkında ashabına: "*Ey ashabım! Bu adamın bana ne yaptığını biliyor musunuz?*" diye bir soru yöneltti. Dikkatleri üzerine toplayan Hz. Peygamber şöyle devam etti: "*Ben Makâm-ı İbrahim'in ardında secde vaziyetinde idim. Bu adam gelip ayağıyla boynuma bastı. Öyle bastırdı ki, gözlerimin yuvalarından fırladığını sandım. Bir başka defasında, yine secdedeyken bir koyun işkembesini getirerek başımın üzerine bıraktı. Nihayet Fâtıma gelerek o işkembeyi kafamın üzerinden alıp atmıştı.*"¹⁰⁶

3.5. Hz. Peygamber Namaz Kılarken Onun Üzerine Pislik Atması

Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın Hz. Peygamber'e yaptığı unutulmayan eziyetlerden birisi de onun üzerine pislikler dökmesiydi. Hz. Peygamber böyle bir eziyeti birçok defa yaşamıştı. Müşriklerden yedi kişi ona bu eziyeti reva görmüştü. Müşrikler bu saygısızlığı tam da Hz. Peygamber'in en nazik anında, Allah'a secde ettiği durumda yapıyorlardı. Ukbe'nin dışında müşriklerin önde gelenlerinden Amr b. Hişâm (Ebû Cehil), Utbe b. Rabîa, Şeybe b. Rabîa, Velîd b. Utbe, Ümeyye b. Halef ve Umara b. Velîd de farklı zamanlarda Hz. Peygamber namaz kılarken onun üzerine pislik atmışlardı.¹⁰⁷ Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın Hz. Peygamber'in üzerine deve işkembesi türünden pislikleri atmasıyla ilgili hadiseyi Belâzürî şöyle nakleder: Ebû Cehil ve Ukbe arkadaşlarıyla beraber Hicr'de bulunuyorlardı. Hz. Peygamber de namaz kılıyordu. Hz. Peygamber secdesini uzattı. Ebû Cehil arkadaşlarına bir kişide yeni kesilen devenin işkembesinin olduğunu söyledi ve bu işkembeyi kimin getirip Hz. Peygamber'in üzerine koyabileceğini sordu. İçlerinden Ukbe hemen gidip deve işkembesini getirdi ve Hz. Peygamber secdede iken onun üzerine koydu. Hz. Fâtıma babasının yanına geldi ve üzerindeki pislikleri temizledi ve bunu yapanlara çıkıştı. Hz. Peygamber namazını bitirince "*Allah'ım! Kureyş'i sana havale ediyorum. Allah'ım! Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ı, Ebû Cehil'i, Şeybe'yi, Utbe'yi, Ümeyye b. Halefi, sana havale ediyorum*" diye dua etti. Sonra

¹⁰⁵ Fethuddîn Muhammed İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâ'il ve's-Siyer*, thk. Muhammed el-Hatravî - Muhyiddin Mestu (Medine-Dımaşk-Beyrut: Dârü't-Turâs ve Dâru İbn Kesîr, ts.), 1/194; Murat Kaya, *Hizmetleri ve Tefsirdeki Yeri* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2018), 137.

¹⁰⁶ Belâzürî, *Ensâb*, 1/167; Zeynüddin Ahmed ez-Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*, çev. Ahmed Naim (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1976), 1/194; İbrahim Çelik, *Kur'an'da Peygamberlere Karşı Güçler* (Bursa, 2001), 117.

¹⁰⁷ Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabiyyi, ts.), 14/86.

Hız. Peygamber oradan ayrıldı. Ebü'l-Bahterî ile karşılaştı. Başından geçenleri ona anlattı. Ebü'l-Bahterî bu durumdan rahatsız oldu ve Ebû Cehil'in yanına varıp ona kırbaçla vurdu. Benî Esed ve Benî Mahzum bu olayla çalkalandı. Ebu Cehil: "Yazıklar olsun size!. Muhammed sizin aranızda düşmanlık sokmak istiyor" dedi.¹⁰⁸ Belâzürî bu hadiseyi anlatırken deve işkembesini Hız. Peygamber'in üzerine koyan kişinin Ukbe olduğunu açıkça zikreder. Ebû Cehil'in bu olay sebebiyle kabilelerin birbirleriyle karşı karşıya gelmesinden ve birbirlerine düşmesinden endişe ettiğini ve durumu yatıştırmak için Hız. Peygamber'i hedef gösterdiğini ve insanların kinini kendi üzerinden atıp Hız. Peygamber'e doğru yönlendirmeye çalıştığını söylemek mümkündür. İbn İshak, İbn Ebû Şeybe(ö. 235/849) Buhârî (ö. 256/870) ve İbn Hibbân (ö. 354/965) deve işkembesi atanın Ukbe olduğunu zikretmeden aynı hadiseyi anlatırlar ve Ebü'l-Bahterî meselesine değinmezler. Ancak Hız. Peygamber'in beddua ettiği kişiler arasında Ukbe'yi de zikrederler. İbn İshak deve işkembesi atan kimseyi gâvi (azgın) bir kişi olarak, Buhârî ise eşka'l-kavm (kavmin en kötü kişisi) olarak tavsif eder. Buhârî'nin şârihi Zebîdî (ö. 893/1488) ise eşka'l-kavmin Ukbe b. Ebû Mu'ayt olduğunu söyler. İbn İshâk işkembenin atıldığı sırada müşriklerin ayakta duramayacak kadar Hız. Peygambere güldüklerini ifade eder.¹⁰⁹ Bu durum, müşriklerin bu eylemi yapmaktaki amaçlarından birinin de Hız. Peygamber'in onurunu rencide etme ve onu alaya alma olduğunu ve Ukbe'nin de bu amaçla yeni malzemeler üretme konusunda istekli davrandığını açıkça göstermektedir.

3.6. Hız. Peygamber'e Yönelik Öldürme Girişimleri

Hız. Peygamber'e sözlü ve fiili saldırı yapmaktan çekinmeyen Ukbe daha da ileri giderek Hız. Peygamber'i öldürme girişiminde bulundu. Bunu da herkesin gözü önünde açıkça yapmaktan çekinmedi. Buhârî, İbnü'l-Esîr, Taberî, İbn Ebû Şeybe, İbn Kesîr ve Beğavî (ö. 516/1122) gibi hadisçi, tarihçi ve tefsircilerin kaynaklarında yer verdiği Abdullah b. Amr b. el-As'dan nakledilen rivayete göre Ukbe, Hız. Peygamber'i Kâbe'de namaz kılarken gördü. Hız. Peygamber'in yanına geldi. O namazdayken elbisesini Hız. Peygamber'in boynuna doladı ve iki dizi yere düşünceye kadar çekmeye (sıkmaya) devam etti. Hız. Peygamber neredeyse ölecekti. İnsanlar onun öldüğünü zannederek bağrıışmaya başladı. Derken Hız. Ebû Bekir olanları gördü ve koşarak geldi. Ukbe'yi iterek uzaklaştırmaya çalıştı. Onu defederken de Mü'min suresindeki "Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürecek misiniz? Hâlbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirdi"¹¹⁰ âyeti okuyordu.¹¹¹ İbn İshak, Hicr denilen mevkide toplanan

¹⁰⁸ Belâzürî, *Ensâb*, 1/141-142. Belâzürî aynı eserin 141. sayfasında Hız. Peygamber'in üzerine atılan pisliğin deve işkembesi olduğunu, 167. sayfasında ise koyun işkembesi olduğunu nakleder. İbn İshak, Buhârî, İbn Ebû Şeybe ve İbn Hibban gibi müellifler ise deve işkembesi olduğunu naklederler.

¹⁰⁹ İbn İshâk, *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzî*, 211; Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe, *Kitâbü'l-Meğâzî li-İbn-i Ebî Şeybe*, thk. Abdulaziz b. İbrahim, (Riyad: Dâru İşbilyâ, 1999), 110; Buhârî, "el-cihâd ve's-siyer", 96, (No. 2951); Ebû Hâtim Muhammed İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*, thk. Seyyid Üzeyr Bey, (Beyrut: Müessesetü'l-Kutubi's-Sekâfe, 1987), 83; Zebîdî, *Tecrîd-i Sarîh*, 1/192.

¹¹⁰ el-Mü'min 40/28.

¹¹¹ İbn Ebû Şeybe, *Kitâbü'l-Meğâzî li-İbn-i Ebî Şeybe*, 108-109; Buhârî, "Fedâili Ashâbu'n-Nebî, 5, (No.3668); Taberî, *Târîh*, 2/333; Huseyn b. Mes'ûd Beğavî, *Me'âlimu't-tenzil fî tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Muhammed en-Nemr vd.. (Riyad: Dârü't-Taybe, 1412), 7/147; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe* 3/318; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 7/140; Selim Özarslan, "Hız. Peygamber'e Yönelik Saygısızlar", *Kelam Araştırmaları* 5/2 (2007), 68. İbnü'l-Esîr, Ukbe'nin boğazını sıkmasını anlatılırken "fe hanekahû hankan şedîden"

müşriklerin çekirge sürüsü gibi Hz. Peygamber'in başına üşüşüğünü, etrafını kuşattığını ve içlerinden birisinin de Hz. Peygamber'in ridasını topladığını, Hz. Ebû Bekir'in de gelip mezkûr âyetleri okuyarak Hz. Peygamber'i müşriklerin elinden kurtarmaya çalıştığını nakleder.¹¹² İbn Hibbân ve İbn Ebû Şeybe, Ukbe'nin Hz. Peygamber'e bu saldırısını anlatırken Ukbe'nin cübbesini Hz. Peygamber'in boğazına dolayıp sıktığını, onun dizleri üzerine yere düştüğünü, insanların çığlık attığını ve Hz. Peygamber'in öldüğünü zannettiklerini belirtirler.¹¹³

Hz. Peygamber bu olayda ölümle yüz yüze gelmiş ve Hz. Ebû Bekir'in müdahalesiyle bu durumdan kurtulmuştu. Ukbe bu saldırısıyla Hz. Peygamber'i ilk defa öldürme girişiminde bulunan kişi oldu. Ukbe'nin bu teşebbüsü, müşrikleri Hz. Peygamber'e karşı saldırı konusunda daha da cesaretlendirdi, hatta onun öldürülebilmesinin mümkün ve kendilerince meşru olduğu konusunda bir kanaatin oluşmasına sebep oldu. Bu teşebbüs, Hz. Peygamber'e düzenlenecek öldürme girişimlerinde müşrikleri cesaretlendirme açısından bir kırılma noktası oluşturdu.

622 yılında Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber hakkında bir karar vermek için Dârünnedve'de toplandılar. Konuyu aralarında mütalaa ettiler. Hz. Muhammed'i hapse atıp zincire vurma, onu Mekke'den sürgün etme ve onu öldürme gibi görüşler öne sürdüler.¹¹⁴ Ebû Cehil'in teklifi üzerine ittifakla Hz. Muhammed'i öldürme kararı aldılar.¹¹⁵ Müşrikler hicret gecesinde Hz. Peygamber'in evini kuşattılar. İbn Sa'd, Hz. Peygamber'in evini kuşatan ve onu öldürmek isteyen bu topluluk arasında Ukbe'nin de adını zikreder.¹¹⁶ Vâkıdî (ö. 207/823) ve Belâzürî, hicret gecesinde Hz. Peygamber'in ellerinden kaçmasına çok öfkelenen Ukbe'nin şöyle dediğini naklederler: "*Ey Kasvâ adındaki devenin binicisi! Hicret edip bizden uzaklaştın. Beni, pek yakında karşında atlı olarak göreceksin! Mızrağımı size saplayıp duracağım. Sonra onu (kanınızla) sulayacağım! Kılıç da sizin hiçbir örtülü yerinizi bırakmayacak!*"¹¹⁷ Onun bu sözlerini Hz. Peygamber, daha sonra işitince: "*Allah'ım onu burnunun üzerine düşür*" diyerek beddua etmiştir.¹¹⁸ Ukbe, bu sözleriyle Hz. Peygamber'i öldürmede ne kadar kararlı olduğunu açıkça ifade etmiş oluyordu.

3.7. Bedir Savaşı'ndaki Rolü

Kaynaklarda Ukbe'nin, Hz. Peygamber'e karşı yapılacak bir savaşı desteklediği ve insanları bu savaşa teşvik ettiği ile ilgili bazı detaylar vardır. Vâkıdî ve Belâzürî, Bedir Savaşı için Mekke'de yapılan hazırlıklardan bahsederken önde gelen bazı müşriklerin savaşa çıkmak istemediğini ve bunlardan birisinin de Ümeyye bin Halef olduğunu ifade ederler. Bu iki tarihçinin nakline göre bu durumu öğrenen Ukbe ve Ebû Cehil onu ikna etmek için yanına giderler. Ukbe'nin elinde buhurdanlık, Ebû Cehil'in elinde ise sürmelik vardır. Ukbe, Ümeyye'ye "*Buhurları kokla sen ancak*

ifadesini kullanılmıştır. Hank fiili ise boğazı ölünceye kadar sıkılmak boğmak anlamına gelmektedir. Ahmed el-Âyid vd., *el-Mu'cemü'l-'Arabîyyü'l-'Esâsî*, 428.

¹¹² İbn İshâk, *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzî*, 229-230.

¹¹³ İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*, 84.

¹¹⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/480-482; Belâzürî, *Ensâb*, 1/306.

¹¹⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/194; Belâzürî, *Ensâb*, 1/306; Aşır Öreç, "Hz. Peygamber'e Karşı Müşrik, Münafık ve Ehl-i Kitap Tarafından Fiilî Olarak Yapılan Saygısızlıklar", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28 (2013), 152.

¹¹⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1/194-195; Yiğit, "Ukbe b. Ebû Mu'ayt", 42/64.

¹¹⁷ Muhammed b. Ömer Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, thk. Marsden Jones, 3. Baskı (Beyrut: Âlemü'l-kütüb, 1984), 1/82; Belâzürî, *Ensâb*, 1/168.

¹¹⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/82.

kadınlar gibisin" der. Ebû Cehil de kadınlar gibi sürmelenmesini söyler. Alaylara dayanamayan Ümeyye nihayet savaşa katılır.¹¹⁹ Belâzürî, Bedir Savaşı'na katılmak istemeyen Hâris b. Âmir b. Nevfel, Hakîm b. Hizâm, Ebu'l-Bahterî ve Ali b. Ümeyye gibi müşrikleri Ukbe, Ebû Cehil ve Nadr b. el-Hâris'in korkaklık ve acizlikle suçlayarak savaşa çıkıncaya kadar rahat bırakmadıklarını ve nihayetinde onları savaşa çıkarmayı başardıklarını nakleder.¹²⁰ İbn Hişâm ise Ebû Cehil'den bahsetmeksizin Ukbe'nin Mescid-i Haram'da insanlarla beraber oturan Ümeyye'ye gittiğini, elindeki buhurdanlığı Ümeyye'nin önüne koyarak ona kadınlar gibi buhur yakmasını söylediğini ve bu şekilde onu savaşa tahrik ettiğini nakleder.¹²¹ Bu durum Ukbe'nin, Hz. Peygamber'e karşı insanları savaşa teşvik etmek için onların gururlarını rencide edecek ve onları insanlar arasında küçük düşürecek sözler söylemekten kaçınmadığını ve yaptığı bu kışkırtmalarla insanlara psikolojik ve sosyolojik baskı uygulamaya çalıştığını göstermektedir.

Mekkeli müşrikler kervanlarını korumak ve Müslümanlarla savaş yapmak üzere bin kişilik bir kuvvetle Mekke'den yola çıktılar ve Bedir kuyularına doğru hareket ettiler. Hz. Peygamber de onlardan önce ordusuyla Bedir kuyularına vardı. Müşrikler Bedir kuyularına iki adam gönderdiler. Biri Kureyşli bir adam diğeri ise Ukbe'nin azatlı kölesiydi. Müslüman nöbetçi askerler Bedir kuyularında bu iki adamı fark ettiler. Kureyşli kaçmayı başardı. Ukbe'nin azatlısı ise yakalandı. Müslüman askerler bunu esir alıp sorguya çektiler. Müşriklerin sayısını sordular. Azatlı "*Vallahi çokturlar ve güçlüdürler*" diye cevap verdi. O böyle deyince onu dövdüler. Nihayet Hz. Peygamber'in yanına götürdüler. Hz. Peygamber "*Kureyşliler kaç kişidir?*" diye sordu. Azatlı "*Vallahi çokturlar ve güçlüdürler*" dedi. Hz. Peygamber Kureyşlilerin sayısını öğrenmek istediye de azatlı bunu ifade etmekten kaçındı. Hz. Peygamber ona "*Kaç deve kesiyorlar?*" diye sordu. O, "*Her gün on deve*" dedi. Hz. Peygamber "*onlar bin kişidir*" diyerek müşriklerin ordusunun sayısını tespit etti.¹²² Bedir Savaşı sonunda esir alınan bir müşrike kaç kişisiniz diye sorulduğunda bin kişiyiz cevabı alınmıştır.¹²³ Bu da Hz. Peygamber'in Bedir'deki müşriklerin sayısını tahmin etmede ne kadar isabetli davrandığını göstermektedir. İbn Sa'd bu hadiseyi anlatırken söz konusu kişileri Kureyş'in su almak amacıyla Bedir kuyularına gönderdiklerini, Müslüman askerlere yakalandıklarını, benzer şekilde sorguya çekildiklerini nakleder. Ancak yakalananların kimliklerini zikretmez.¹²⁴

Bu rivayetler, Ukbe'nin savaş öncesinde müşrik ordusunun ihtiyacının giderilmesi ve Bedir kuyuları etrafındaki durumlar hakkında istihbarî bilgiler toplaması amacıyla azatlısını Bedir kuyularına gönderdiğini, azatlının Müslümanlar tarafından yakalandığını ve bizzat Hz. Peygamber tarafından sorguya çekildiğini ortaya koymaktadır.

İbn Ebû Şeybe, Hz. Peygamber'in Bedir gününde üç defa "Allah'ım! Kureyş'i sana havale ediyorum" dediğini ve Ebu Cehil, Utbe, Şeybe, Velid, Ümeyye ve Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ı Allah'a havale ettiğini belirtmiştir.¹²⁵ Hz. Peygamber'in bu bedduasında

¹¹⁹ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/35-36; Belâzürî, *Ensâb*, 1/348.

¹²⁰ Belâzürî, *Ensâb*, 1/349.

¹²¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/610.

¹²² İbn Ebû Şeybe, *Kitâbü'l-Meğâzî li-İbn-i Ebî Şeybe*, 186-187; Taberî, *Tefsîrü't-Taberî*, 5/247.

¹²³ Taberî, *Tefsîrü't-Taberî*, 5/248.

¹²⁴ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/14.

¹²⁵ İbn Ebû Şeybe, *Kitâbü'l-Meğâzî li-İbn-i Ebî Şeybe*, 185.

Ukbe'yi zikretmesi, Ukbe'nin hem Bedir Savaşı'ndaki aktif rolüne hem de İslam'a karşı düşmanlığının Hz. Peygamber nezdindeki intibasına işaret etmektedir.

4. Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın Öldürülmesi

Kaynaklar Ukbe'nin Bedir Savaşı'nda esir alındığı ve Hz. Peygamber'in emriyle öldürüldüğü hususunda ittifak ederler.¹²⁶ Birçok kaynak Abdullah b. Selime el-Aclânî tarafından esir alındığını haber verir.¹²⁷ Belâzürî Abdullah'ın ona atıyla saldırdığını ve onu yakaladığını nakleder.¹²⁸ Kendisiyle beraber esir alınan diğer iki kişinin; Tu'ayme b. Adiy ve Nadr b. el-Hâris'in de Hz. Peygamber'in talimatıyla öldürüldüğü¹²⁹ ifade edilir.

Kaynaklarda Ukbe'nin kim tarafından, hangi mevkide ve nasıl öldürüldüğü ile ilgili farklı rivayetler vardır. Ukbe'nin Hz. Peygamber'in emriyle Âsım b. Sâbit b. Ebî'l-Akla',¹³⁰ veya kardeşi Âmir b. Sâbit¹³¹ veya Hz. Ali¹³² tarafından Safra¹³³ yahut Irku'z-Zabye¹³⁴ denilen mevkide tutukluyken öldürüldüğü bildirilir. Vâkîdî bir rivayetinde Ukbe'nin Hz. Peygamber'in emriyle Âsım b. Sâbit tarafından boynunun vurularak Irku'z-zabye'de diğer rivayetinde ise Safrâ'da öldürüldüğünü, Taberî ise aynı kişi tarafından Irku'z-Zabye'de öldürüldüğünü bildirir.¹³⁵ İbn Hazm neseple ilgili kitabında Ukbe'nin boynunu vuran kişinin Âsım b. Sâbit olduğunu ifade eder.¹³⁶ İbnü'l-Esîr, Ukbe'nin Âmir b. Sâbit tarafından boynunun vurularak öldürüldüğü rivayetine yer vermekle beraber kendi görüşüne göre Ukbe'nin Âsım b. Sâbit tarafından öldürüldüğünü söyler.¹³⁷ İbn Habîb, Belâzürî ve İbnü'l-Esîr Hz. Peygamber'in Ukbe'yi astırdığına ve İslam'da ilk asılan kişinin Ukbe olduğuna dair rivayetin bulunduğunu da naklederler.¹³⁸ İbn Habîb "*Kitâbü'l-Muhabber*" adlı eserinde "esâmü'l-musallebîn el-eşrâf" başlığı altında meşhurlardan asılarak öldürülenlerin isimlerini tek tek anlatır. Bu başlıkta ilk zikrettiği kişi Ukbe b. Ebû Mu'ayt'tır. Râvi Abû Abdullah el-Kassâb'dan naklettiğine göre Hz. Peygamber, Bedir

¹²⁶ Belâzürî, *Ensâb*, 1/355; Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/114, 138; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/644; Taberî, *Târîh*, 2/459; Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/325-327.

¹²⁷ Belâzürî, *Ensâb*, 1/361; Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/138; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/644.

¹²⁸ Belâzürî, *Ensâb*, 1/168.

¹²⁹ İbn Ebû Şeybe, *Kitâbü'l-Meğâzî li-İbn-i Ebî Şeybe*, 197; Belâzürî, *Ensâb*, 1/168; Taberî, *Tefsîrü't-Taberî*, 11/143; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, 4/47; Suyûtî, *Lubâb*, 1/126; Fatih Orhan, "Cihad Kavramı Üzerinden İslâm'a Sürülmek İstenen Leke: Terör", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (2014), 101.

¹³⁰ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/138; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/644; Belâzürî, *Ensâb*, 1/355; Ali b. Ahmed İbn Hazm, *Cevâmi'ü's-Sîreti'n-Nebeviyye*, thk. Abdülkerim Sâmî (Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2002), 88.

¹³¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 3/116.

¹³² Zührî, *el-Meğâzî'n-Nebeviyye*, 66; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/644; Taberî, *Târîh*, 2/459; İbn Hazm, *Cevâmi'ü's-Sîreti'n-Nebeviyye*, 88.

¹³³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/644.

¹³⁴ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/138; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/644; Belâzürî, *Ensâb*, 1/355; Taberî, *Târîh*, 2/459.

¹³⁵ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1/114, 138; Taberî, *Târîh*, 2/459.

¹³⁶ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, 333.

¹³⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 3/108, 116.

¹³⁸ İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, 478-479; Belâzürî, *Ensâb*, 1/355-356; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 1/595.

dönüşünde onun asılmasını emreder ve o İslam'da ilk maslûb (asılan) kişidir. İbn Habîb, daha sonra Rec'i vakasında müşriklere esir düşen Hubeyb b. Adiy el-Ensârî ve İbnü'd-Desinne el-Ensârî adlı iki sahâbînin Mekke'de Ten'im'de Kureyşiler tarafından asıldığını zikreder. Akabinde asılarak öldürülen otuzdan fazla kişiden bahseder.¹³⁹ Ukbe'nin boynunun vurularak mı yoksa asılarak mı öldürüldüğü konusundaki bu rivayetleri nasıl anlamak gerekir? Bu konuda salb (asılma) eyleminin nasıl gerçekleştiğinin bilinmesinde fayda vardır. Salb, etrafını, uçlarını/kenarlarını bağlayıp asmak anlamına gelir.¹⁴⁰ Yani kişinin uzuvlarını (ellerini, ayaklarını) bağlayıp asmak manasındadır. Salb kişinin ellerin ve ayakların bir ağaca iple bağlanmasıyla gerçekleşebildiği gibi bu uzuvların haç şeklindeki ağaca çivilenmesiyle de gerçekleşebilir ki bu ikincisine çarmıha germek denir.¹⁴¹ Dolayısıyla Ukbe'nin asılması (maslûb olması) eylemini idam sehpasında boynundan iple bağlanıp idam edilmesi veya elleri ve ayaklarının haç şeklindeki bir ağaca çivilenmesi şeklinde değil sadece el ve ayaklarının bir iple ağaca bağlanıp asılması tarzında anlamak mümkündür. Kişi sadece ellerinin ve ayaklarının bir yere bağlanarak asılmasıyla ölmez ayrıca onu öldürmek için başka bir şey yapmak gerekir. Bu açıdan Ukbe'nin hem asılarak hem de boynunun kılıçla vurularak öldürülmesiyle ilgili rivayetlerin mana açısından birbiriyle çelişki içermediğini söylemek mümkündür. Müşriklerin sahâbeden Hubeyb'i Tenim'de uzun bir ağaca astıktan sonra¹⁴² İbnü'l-Hâris tarafından vurularak öldürülmesi¹⁴³ de buna benzer bir durumdur.

Ukbe'nin son anlarında Hz. Peygamber'e öldürülmemesi için yalvardığına dair kaynaklarda bazı bilgiler vardır. Ukbe, "*Ey Muhammed affetmen efdaldır. Beni de kavmimden bir adam (esir) gibi kabul et. Eğer onları öldürürsen beni de öldür, eğer onları affedersen beni de affet. Eğer onlardan fidye alırsan benden de al. Ben de onlardan biri gibiyim*" dedi.¹⁴⁴ İbnü'l-Kelbî'den de gelen rivayete göre Irku'z-Zabye'de öldürülmesi emredildiğinde Ukbe, Hz. Peygamber'e "*Ya benim çocuklarıma ne olacak (onlara kim bakacak)?*" diye sormuş, Hz. Peygamber de ona "*en-nâr (ateş)*" cevabını vermiştir.¹⁴⁵ Hz. Peygamber "ateş" ifadesiyle acaba neyi kastetmiştir? San'ânî tefsirinde ateş ifadesini, "*ile'n-nâr*" (ateşe) sözüyle açıklar.¹⁴⁶ Mustafa Asım Köksal da "ateş" ifadesini "Sen hele cehenneme girmeye bak onları Allah'a bırak!" şeklinde izah eder.¹⁴⁷ Hz. Peygamber'in, ateş ifadesiyle çocukların ateş yiyeceğini, ateşe atılacağını veya babalarının günahlarını çekeceğini kastettiğini düşünmüyoruz. Zira Hz. Peygamber bu sözleri söylediği zaman Ukbe'nin Ümmü Külşûm adlı kızının

¹³⁹ İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, 479.

¹⁴⁰ Ahmed el-Âyid vd., *el-Mu'cemü'l-'Arabîyyü'l-'Esâsî*, 743.

¹⁴¹ Türk Dil Kurumu (TDK), "Türk Dil Kurumu Sözlükleri", "Çarmıha germek" (Erişim 5 Kasım 2021).

¹⁴² İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, 479; Alî b. Burhâniddîn el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebîyye (İnsânü'l-'uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn)*, (Mısır: Matba'atü Muhammed Ali Sabîh, 1935), 3/190.

¹⁴³ Zührî, *el-Meğâzi'n-Nebeviyye*, 68; Buhârî, "Kitâbü't-Tevhîd", 14, (No. 7397); Taberî *Târîh*, 2/541.

¹⁴⁴ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, 1/114.

¹⁴⁵ San'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 2/68; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/644; Belâzürî, *Ensâb*, 1/355; Taberî, *Târîh*, 2/459; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*, 183; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 6/481.

¹⁴⁶ San'ânî, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 2/68.

¹⁴⁷ Köksal, *İslam Tarihi*, 9/194.

müslüman olduğunu zaten biliyordu.¹⁴⁸ O, Ukbe'nin ahirette ateşe gireceğini ve kendi derdini düşünmesi gerektiğini ifade etmek için "ateş" cevabını vermişti. Dolayısıyla "en-nâr (ateş)" sözünü "canın cehenneme" şeklinde anlamak mümkündür. Ukbe'nin geride kalan çocuklarının ne olacağına dair sorusunun arkasında onun Hz. Peygamber'e yalvarması yatmaktadır. Hz. Peygamber'in "ateş" cevabı da onu affetmediğini ifade eden bir söz anlamındadır.

Ukbe bu kadar esirler arasında neden kendisinin öldürüleceğini sorduğunda Vâkîdî'ye göre Hz. Peygamber: "*Allah ve Resulüne olan düşmanlığın sebebiyle*"¹⁴⁹ Zührî'nin rivayetine göre "*Küfrün, günahların, Allah ve Rasulü'ne karşı küstahlığın/inatlığın sebebiyle*"¹⁵⁰ diye yanıt vermiştir. Hz. Peygamber bu konuda ashabına bir açıklamada bulunmuştur: Bir defasında Kâbe'de namaz kılarken secdedeyken Ukbe'nin gelip boynuna bastığını ve bu baskıyla gözlerinin adeta yerinden çıkacağını, bir seferde Makam-ı İbrahim'in arkasında namaz kılarken ansızın üzerine atlayıp elbiseyle kendisini boğmaya kalkıştığını, başka bir zamanda yine namazda secdedeyken üzerine işkembeler bırakarak kendisine eziyet ettiğini anlatmıştır.¹⁵¹ Ukbe öldürüldükten sonra Hz. Peygamber, "*Vallahi, sen ne kötü bir adamsın. Allah'ı, peygamberini ve kitabını inkâr eden, nebisine bu kadar eziyet eden başka birini bilmiyorum. Seni öldüren ve senden dolayı gözümü aydınlatan Allah'a hamd olsun*" diyerek onun idamından dolayı memnun olduğunu ifade etmiştir.¹⁵²

Suyutî, Ukbe'nin öldürülmesiyle birlikte Bedir Savaşı'nda öldürülen müşriklerin sayısının 70'e ulaştığını nakleder.¹⁵³ Yetmiş esir arasında yalnızca Ukbe ve iki kişinin öldürülmelerinin sebebi bunların Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara çok eziyet eden ve savaşı tertip eden kişilerden olmalarıdır.¹⁵⁴ Hz. Peygamber, daha sonraki dönemlerde İslam'a ve Hz. Peygamber'e olan aşırı düşmanlıkları ve müslümanlara karşı savaş açmaları sebebiyle Ka'b b. Eşref, Ebû Râfi' Sellâm, Asmâ bt. Mervân, Hâlid b. Nubeyh ve Ebû Afek gibi bazı kişilerin öldürülmesine de hükmetmişti.¹⁵⁵

SONUÇ

Kureyş'in Abdüşems oğullarından olan Ukbe b. Ebû Mu'ayt, Mekke'nin önde gelen şahsiyetlerinden birisiydi. Hz. Peygamber ile uzaktan akraba oluyordu. Peygamberlik öncesinde sülaleler arasında bir rekabet söz konusu olsa da şahsi olarak Hz. Muhammed ile herhangi bir kavgası veya anlaşmazlığı yoktu. Hatta zaman zaman bir araya gelerek aynı sofrada yemek yerlerdi. Risâletten sonra ise Ukbe Hz. Peygamber'in en azılı düşmanlarından biri haline gelmiştir. Risâletin ilk yıllarında Ukbe bir yemek davetinde kelime-i şehadet getirmiş ancak bu sözleri inanarak

¹⁴⁸ İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, 1552-1553; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 7/376; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/481, 8/462-463.

¹⁴⁹ Vâkîdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, 1/114.

¹⁵⁰ Zührî, *el-Meğâzi'n-Nebeviyye*, 69.

¹⁵¹ Belâzürî, *Ensâb*, 1/168; Zebîdî, *Tecrîd-i Sarîh*, 1/194.

¹⁵² Vâkîdî, *Meğâzi*, 1/114.

¹⁵³ Suyutî, *ed-Durru'l-Mensûr*, 7/62.

¹⁵⁴ Ahmet Özel, *İslam Devletler Hukukunda Savaş Esirleri* (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 35-36.

¹⁵⁵ Mehmet Akbaş, "Hz. Peygamber'in İslam Düşmanlığı Yapan Müşrik Ve Yahudi Elebaşlarının Öldürülmesi İçin Görevlendirdiği Sahâbiler", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 117-132.

söylememiştir. Maksudı müslüman olmak değil kendi gururunu rencide edecek bir ortamın oluşmasına fırsat vermemektir.

Risâletin başlamasından sonra Ukbe, hayatının geri kalanını, Hz. Peygamber'e ve onun davetine karşı çıkmak ve onunla mücadele etmekle geçirmiştir. Hz. Peygamber karşıtlığının baş aktörlerinden birisi olmuştur. Hz. Muhammed'i peygamberlik davasından vazgeçirmek için Ebû Tâlib'e gelen heyetin içinde yer almıştır. Hz. Peygamber'i bu davadan vazgeçiremeyince ona karşı mücadelesini şiddetlendirmiştir. Hz. Peygamber'e kâhin ve ebter (soyu kesik) demiş, onunla ve müminlerle alay etmiştir. Ona ebter diyerek Hz. Peygamber'in davasının yok olacağını propagandasını yapmış ve putperestlerin gönüllerini ferahlatmıştır. Atalarının dinine bağlı olan Ukbe, insanlara, "*Tanrılarınıza bağlı kalmakta direnin. Sizden istenen şüphesiz budur*" diyerek Kureyşlileri putlara sahip çıkmaya davet etmiştir. Ebû Tâlib'in vefatından sonra kabilecilik anlayışıyla Hz. Peygamber'i koruma altına aldığını ilan eden Ebû Leheb'i bu kararından vazgeçirenlerin başında yer almıştır. Böylelikle Hz. Peygamber'i yalnızlaştırmada önemli roller üstlenmiştir. Hz. Peygamber'in Tâif gibi Mekke dışında İslam'ı kabul edecek yeni bir şehir arayışına yönelmesinin ve Medine'ye hicretin zorunlu hale gelmesinin arkasında Ukbe başta olmak üzere Mekke liderlerinin Hz. Peygambere uyguladıkları yalnızlaştırma politikasının büyük etkisi vardır. Peygamberle mücadelede yeni yöntemler/stratejiler öğrenmek ve geliştirebilmek için Yahudilerle görüşmek üzere Mekke'den Medine'ye giden iki kişiden birisi olmuştur.

Ukbe, Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı sözlü saldırılarının yanı sıra fiili saldırılarda bulunmaktan da çekinmemiştir. Mekke'de Hz. Peygamber'i öldürmeye çalışan ilk kişi odur. Kâbe'de namaz kılan Hz. Peygamber'e saldırmış, onun boğazını elbisesiyle boğarak öldürmeye çalışmıştır. Onun bu öldürme girişimi müşrikler nezdinde Hz. Peygamber'in artık öldürülebilmesinin mümkün ve meşru olduğu kanaatinin derinleşmesine önemli bir katkı sağlamış ve bir kırılma noktası oluşturmuştur. Hz. Peygamber'e karşı saygısızlık ve pervasızlıkta artık sınır tanımayan Ukbe rahatlıkla farklı fiili saldırılarda bulunmuştur. Mesela Hz. Peygamber'in evinin ve yolunun üzerine deve işkembelerinden oluşan pislikler atmış, daha da ileri giderek Kâbe'de namaz kılan ve secdeye kapanan Hz. Peygamber'in üzerine bu pislikleri atmaktan zevk almıştır. Hz. Peygamber'in yüzüne tükürme cüretini gösteren Ukbe bu davranışlarıyla hem Hz. Peygamber'e karşı hem kinini ortaya koymuş hem onu davasından vazgeçmesi için bıkkınlığa sevk etmeye çalışmış hem de müşriklerin Hz. Peygamber'le alay edecekleri malzemeler üretmiştir. Mekke'de İslam aleyhtarlığı konusunda onun kadar propaganda ve alay malzemesi üreten kişi çok azdır. Bu yönüyle toplumu yönlendiren ve gündem oluşturabilen birisi olmuştur. Ukbe hicret gecesinde Hz. Peygamber'in evini basıp onu öldürmeye gelen ekibin içerisinde yer almıştır. Ancak buna muvaffak olamamışlardır. Bedir Savaşı'nda önemli roller üstlenmiştir. Bedir Savaşına katılmak istemeyenleri Müslümanlarla savaşmaya tahrik etmiştir ve kölesini Bedir kuyularına casus olarak göndermiştir.

Risâletten önce toplumda sadece soyu ve zenginliğiyle Mekke'nin önde gelen kişileri arasında yer alan Ukbe, daha sonra Mekke'de müşrikler arasındaki itibarını Hz. Peygamber karşıtlığı ve düşmanlığıyla artırmıştır. Mekke'de konuşulan gündem konularının arasında artık onun Hz. Peygamber'e karşı tutumları vardır. Tabi bu da onun müşrikler nezdinde saygınlığını daha da artırmıştır. Ukbe'nin Hz. Peygamberi alaya alma, ona hakaret etme, onu öldürmeye çalışma, ona karşı savaşa teşvik etme gibi tutumlarının arkasında sadece putlarına ve dinine sahip çıkma meselesi değil bu

tür davranışlarıyla saygınlığını artırma çabası ve gündem oluşturan bir kişi olma fikri de yatmaktadır. Ayrıca bu şekilde davranarak Ümeyyeoğullarının bir üyesi olarak Hâşimoğullarına karşı bir üstünlük elde etme yoluna gitmiştir. Ukbe, Bedir Savaşı sonunda Müslümanlara esir düşmüştür. Esirlerin çoğu bir şekilde serbest bırakılırken Hz. Peygamber, onun öldürülmesine karar vermiş ve karar uygulanarak öldürülmüştür. Böylelikle daha sonra ondan gelebilecek saldırılar ve kötülükler de engellenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Mehmet. "Hz. Peygamber'in İslam Düşmanlığı Yapan Müşrik ve Yahudi Elebaşlarının Öldürülmesi İçin Görevlendirdiği Sahâbiler". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 117-132.
- Aktürk, Veysel. *Hz. Peygamber Döneminde Öldürülmeleri Emredilenler ve Öldürülme Nedenleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Âlûsî, Şehâbeddin Mahmûd. *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'î'l-Mesânî*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabîyy, ts.
- Âyid, Ahmed vd. *el-Mu'cemü'l-'Arabîyyü'l-'Esâsî*. b.y.: Larus, ts.
- Apak, Adem. *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi* 1. 23. Bs. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.
- Apak, Adem. "İslâm Öncesi Dönemde Mekke İdare Sistemi ve Siyasetinin Oluşumu". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2001), 177-194.
- Apak, Adem. *Ana Hatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2019.
- Arı, Mehmet Salih. "İslam'a Karşı Çıkanlar ve Nedenleri". *Siyer Dersleri-Mekke Dönemi*. ed. İdris Söylemez. 161-171. Malatya: Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2018.
- Arsantaş, Nuh. "Hz. Peygamber'in Çağdaşı Yahudilerin Sosyo-Kültürel Hayatlarına Dair Bazı Tespitler". *İSTEM* 11 (2008), 9-46.
- Avcı Casim – Şentürk, Recep. "Kabile". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/30-32. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Aycan, İrfan. "Ebû Süfyân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/230-232. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Azimli, Mehmet. "Mekke Dönemindeki Boykot Yılları Üzerine Bazı Mülâhazalar". *İSTEM* 4/7 (2006), 55-64.
- İsrafil Balcı, "Kâbe'ye Asılan Boykot Sayfasının Tahrifiyle İlgili Rivayetlerin Tahlili". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* VI/3 (2006), 41-57.
- Barış, Mustafa Necati. "Câhiliye Döneminde Yargı Sistemi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2012), 153-170.
- Beğavî, Hüseyin b. Mes'ûd. *Me'âlimu't-Tenzîl fî Tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Muhammed en-Nemr vd. 8 Cilt. Riyad: Dârü't-Taybe, 1412.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ. *Kitâbü Cümel min Ensâbi'l-Eşrâf*. thk. Süheyl Zekkâr - Riyad Zerkelî. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1996.

- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *Sahîhu'l-Buhârî, el-Câmiu'l-Müsnedu's-Sahîh*. thk. Merkezü'l-Bühûs. 10 Cilt. Beyrut: Dârü't-Te'sîl, 2012.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, 1993.
- Çakır, Erkan. "*Vahye İtirazlar (Furkan Suresi Örneği)*". İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Çelik, İbrahim. *Kur'an'da Peygamberlere Karşı Güçler*. Bursa, 2001.
- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Alî. *Müsnedü Ebî Ya'lâ el-Mevsîlî*. thk. Hüseyin Selîm Esed. 16 Cilt. Dimaşk: Dârü'l-Me'mûn, 1986.
- Ezrakî, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Abdullah. *Ahbâru Mekke*. thk. Rüşdî es-Sâlih. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Endülüs, 1983.
- Fayda, Mustafa. "Bedir Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/325-327. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Halebî, Alî b. Burhâniddîn. *es-Sîretü'l-Halebiyye (İnsânü'l-'uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn)*. 3 Cilt. Mısır: Matba'atü Muhammed Ali Sabîh, 1935.
- İbn Abdülber, Yûsuf. *el-İstî'âb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*. thk. Ali Muhammed. Beyrut: Dârü'l-Ceyl, 1992.
- İbn Asâkir, Ebû Kâsım Ali b. Hasan. *Târîhu Medîneti Dimaşk*. 80 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2000.
- İbn Ebû Hâtim, Abdurrahman. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm*. thk. Es'ad Muhammed et-Tîb. Riyad: Mektebetü Nezâr, 1419.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed. *Kitâbü'l-Meğâzî li-İbn-i Ebî Şeybe*. thk. Abdulaziz b. İbrahim. Riyad: Dâru İşbilyâ, 1999.
- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed. *Kitâbü'l-Muhabber*. nşr. Ilse Lichtenstädter. Haydarabad: Cem'iyetü Dâireti'l-Osmâniyye Matbaası, 1361/1942.
- İbn Habîb, Ebû Ca'fer Muhammed. *Kitâbü'l-Münammak fî Ahbâri Kureys*. thk. Hurşid Ahmed Faruk. Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1985.
- İbn Hacer, Şihâbuddîn. *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe*. thk. Ali Muhammed Mu'avviz - Adil Ahmed Abdulmevcûd. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995.
- İbn Hazm, Ali b. Ahmed. *Cevâmi'ü's-Sîreti'n-Nebeviyye*. thk. Abdülkerim Sâmi. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2002.
- İbn Hazm, Ali b. Ahmed. *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*. thk. Abdusselam Muhammed Hârûn. Kahire: Dârü'l-Me'ârife, 1982.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*, thk. Seyyid Üzeyr Bey. Beyrut: Müessesetü'l-Kütubi's-Sekâfe, 1987.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sakkâ 2 Cilt. b.y. Turâsü'l-İslam, ts.
- İbn İshak, Muhammed. *Kitâbu's-Siyer ve'l-Meğâzî*. thk. Süheyl Zekkâr. Dimaşk: Dârü'l-Fikr, 1978.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İsmâîl. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'Azîm*. thk. Sâmi b. Muhammed b. Sellâme. 8 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1999.

- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ' İsmâîl. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. thk. Abdullah et-Türkî. 21 Cilt. Cîze: Dâru Hicr, 1997.
- İbni Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdir, ts.
- İbn Sa'd, Muhammed. *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*. thk. Ali Muhammed Ömer. Mektebetü'l-Hanci: Kahire, 2001.
- İbn Seyyidünnâs, Fethuddîn Muhammed. *'Uyûnü'l-Eşer fi Fünûni'l-Meğâzi ve's-Şemâ'il ve's-Siyer*. thk. Muhammed el-Hatravî - Muhyiddin Mestu. 2 Cilt. Medine-Dimaşk-Beyrut: Dârü't-Turâs ve Dâru İbn Kesîr, ts.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddîn. *el-Kâmil fi't-Tarîh*. thk. Ebi'l-Fida Abdullah. 11 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddîn. *Üsdü'l-ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*. thk. Ali Mu'avviz - Adil Abdulmevcûd. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim. *el-Me'ârif li-İbni Kuteybe*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 1981.
- Kavaklıoğlu, Mahmut. "Tuleyb b. Umeyr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/362. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Kaya, Murat. *Hz. Ebû Bekir'in Kur'an'a Hizmetleri ve Tefsirdeki Yeri*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2018.
- Kelbî, Ebü'l-Münzir Hişâm Muhammed. *Cemheretü'n-Neseb*. thk. Nâci Hasan. Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1986.
- Kılınçlı, Sami. "İslam Öncesi Arap Toplumunda Kabileler Arası Rekabetin İslam Davetine Yansması". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 12/1 (2012), 57-87.
- Köksal, Mustafa Asım. *İslam Tarihi Hz. Muhammed ve İslamiyet*. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1981.
- Köse, Fatma Beyza. "Bir Entelektüel Müşrik: Nadr b. el-Hâris el-Abderî ve Mücadelesi". *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2018), 69-85.
- Kur'an-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 21. Basım, 2011.
- Kurtubî, Muhammed. *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*. thk. Hişam Semir Buhârî. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 2003.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'an (Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri)*. çev. Muhammed Han Kayanî vd. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1986.
- Mukâtil, Ebu'l-Hasen b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. thk. Abdullah Mahmûd. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî, 2002.
- Mücâhid, Mücâhid b. Cebr. *Tefsîr-i Mücâhid*. thk. Ebû Muhammed. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005.
- Orhan, Fatih. "Cihad Kavramı Üzerinden İslâm'a Sürülmek İstenen Leke: Terör," *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (2014), 89-113.

- Örenç, Aşır. "Hz. Peygamber'e Karşı Müşrik, Münafık ve Ehl-i Kitap Tarafından Fiilî Olarak Yapılan Saygısızlıklar," *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28 (2013), 145-168.
- Özarıslan, Selim. "Hz. Peygamber'e Yönelik Saygısızlar," *Kelam Araştırmaları* 5/2 (2007), 63-84.
- Özel, Ahmet. *İslam Devletler Hukukunda Savaş Esirleri*. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Pırlanta, İsmail. "Müşriklerin Hz. Peygamber'e Karşı Takındıkları Tavırlar -Ebû Süfyân Örneği-," *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]* 13 (2018), 75-102.
- Râzî, Fahrüddin. *Tefsîrû'l-Fahri'r-Râzî el-Müştehir bit-Tefsîri'l-Kebîr ve Mefâtîhi'l-Gayb*. 32 cilt. Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1981.
- San'ânî, Abdurrezzâk. *Tefsîru'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Müslim Muhammed. 3 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 1989.
- Sarıçam, İbrahim. *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Sedüsî, Müerric b. Amr. *Kitâbü Hazf min Nesebi Kureyş*, thk. Salahaddin el-Müneccid Kahire: Mektebetü Dâri'l-Arûbe, ts.
- Söylemez, Mehmet Mahfuz. "Cahiliye Döneminde Mekke'nin Demografik, İdarî, Ekonomik, Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bazı Notlar". *Siyer Dersleri-Mekke Dönemi*. ed. İdris Söylemez. Malatya: Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2018.
- Suyûtî, Celâlüddîn. *ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin. Kahire: Merkezü Hicr, 2003.
- Suyûtî, Celâlüddîn. *Lübâbü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl*. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, 2002.
- Şahin, Hakan. "İslâm Öncesi Mekke'de Sivil Toplum". *Liberal Düşünce* 78 (2015). 45-73.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Tefsîru't-Taberî Câmî'u'l-Beyân 'an Te'vil'l-Kur'ân*. thk. Abdullah et-Türkî. 26 Cilt. Kahire: Hicr, 2001.
- Taberî, Muhammed b. Cerir *Târihu't- Taberî Târihu'r-Rusûl ve'l-Mulûk*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. 11 Cilt. Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 1967.
- Türk Dil Kurumu (TDK). "Türk Dil Kurumu Sözlükleri", "Çarmıha germek". (Erişim 5 Kasım 2021). <https://sozluk.gov.tr/>
- Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ahmed. *Esbâbu Nuzûli'l-Kur'ân*. thk. Kemâl Besyûni Zağlûl. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1991.
- Vâkidî, Muhammed b. Ömer. *Kitâbu'l-Meğâzî*. thk. Marsden Jones. 2 Cilt. Beyrut: 'Âlemü'l-Kütüb, 1984.
- Vatandaş, Celalettin. *Hız. Muhammed'in (S.A.V.) Hayatı ve İslâm Daveti -Mekke Dönemi*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2012.
- Watt, Montgomery. *Hız. Muhammed Mekke'de*. çev. Rami Ayas - Azmi Yüksel. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1986.

- Yaşar, Yahya. "Mekkeli Müşriklerin Hz. Peygamber'den Kur'an Dışında Mucize Taleplerine Cevabi Ayetlerin Tahlili". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2016). 135-182.
- Yıldız, Hakkı Dursun. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. İstanbul: Çağ Yayınları, 1986.
- Yıldız, İbrahim. *Kur'an'da Psikolojik Şiddet*. İstanbul: Kitap dünyası Yayınları, 2021.
- Yıldız, İbrahim. "Kur'ân-ı Kerîm'de Atalar Geleneği ve İnanca Etkisi". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/26 (2015). 175-216.
- Yılmaz, Ali. "Mekkeli Müşriklerin Hz. Muhammed'e Karşı Aşırı Muhalefetinin Öteki Yüzü". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (2019). 59-89.
- Yiğit, İsmail. "Ukbe b. Ebû Mu'ayt". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42/63-64. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Zebîdî, Zeynuddin Ahmed. *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi*. çev. Ahmed Naim. 13 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1976.
- Zehebî, Şemsuddin. *Siyeru Â'lâmi'n-Nubelâ*. thk. Şu'ayb el-Arnâvud. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1982.
- Zühaylî, Vehbe. *Tefsîrü'l-Münîr*. 17 Cilt. Dımaşk: Dârü'l-Fikr, 2009.
- Zührî, Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydullâh İbn Şihâb. *el-Meğâzi'n-Nebeviyye*, thk. Süheyl Zekkâr. Dımaşk: Dârü'l-Fikr, 1981.